

מערך ההכשרות המקצועיות בדגש על ערבים וחרדים

כתיבה: נתן שבע, כלכלן | אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי
תאריך: כ"ג בטבת תשפ"ב, 27 בדצמבר 2021

פיקוח תקציבי

תוכן עניינים

1.....	תמצית
2.....	1. שוק העבודה
2.....	1.1 שוק העבודה בישראל ערב משבר הקורונה
5.....	1.2 מדיניות פעילה בשוק העבודה ופערי פריון ושכר במדינות המפותחות
11.....	1.3 תעסוקה בקרב ערבים וחרדים
15.....	1.4 יעדי התעסוקה לשנת 2020 ויעדי הוועדה לקידום תחום התעסוקה לשנת 2030
18.....	1.5 תחולת עוני של משקי בית לפי קבוצה באוכלוסייה
18.....	1.6 הישגים בחינוך לפי קבוצה באוכלוסייה
19.....	1.7 חסמים עיקריים בשוק העבודה לערבים ולחרדים
20.....	2. צעדי הממשלה לקידום התעסוקה
20.....	2.1 החלטות הממשלה לעידוד התעסוקה בחברה הערבית והחרדית
21.....	2.2 הכשרות מקצועיות
23.....	2.3 האגף להכשרה מקצועית וסוגי ההכשרות ומימונם
27.....	2.4 מרכזי הכוון תעסוקתיים
27.....	2.4.1 מרכזי הכוון במגזר הערבי: מרכזי ריאן
28.....	2.4.2 מרכזי הכוון במגזר החרדי
28.....	2.5 הכשרות מקצועיות לחברה הערבית
30.....	2.6 הכשרות מקצועיות במגזר החרדי
33.....	2.7 תכניות הכשרה בשיתוף עם המעסיק
33.....	2.7.1 רקע
34.....	2.7.2 סבסוד שכר מסלולי תעסוקה של משרד הכלכלה
34.....	2.8 ההכשרות המקצועיות בשנת 2019 ובשנת 2020
37.....	2.9 הערכות השפעות של הכשרות מקצועיות על ההכנסה ועל שיעור התעסוקה
38.....	3. צעדי מדיניות בעקבות משבר נגיף הקורונה
38.....	3.1 היערכות זרוע העבודה
39.....	3.2 הגדלת התקציבים
40.....	3.3 תמיכת מדינות העולם בהכשרה המקצועית בעקבות משבר הקורונה
41.....	4. הערכת התכניות על בסיס נתוני התעסוקה
41.....	4.1 הערכת תכניות הכשרות מקצועיות בישראל
43.....	4.2 דוח מבקר המדינה

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חה"כ אפרת רייטן מרום, יו"ר ועדת העבודה והרווחה, בנושא מערך ההכשרות המקצועיות בדגש על ערבים וחרדים. המסמך כולל נתונים על שוק העבודה, תיאור תכניות הממשלה בתחום הכשרות מקצועיות והערכת יעילותן.

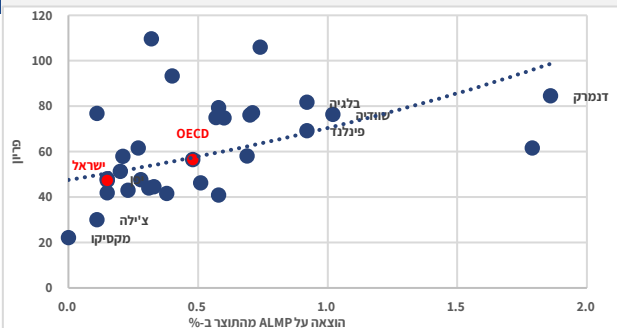
בעשור האחרון, עד משבר הקורונה, שוק העבודה בישראל היה בגאות, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה עלה ושיעור האבטלה ירד. עם זאת, מרבית המצטרפים לחדשים לשוק העבודה היו בעלי השכלה נמוכה, מיומנויות נמוכות ופריון נמוך, ובעת משבר הקורונה רבים מהם פוטרו או היו בחל"ת.

האגף להכשרה מקצועית אחראי על הקורסים וההסמכה באמצעות מרכזי יום ממשלתיים המעניקים מימון מלא ללומדים, או באמצעות שוברים במימון חלקי, על ידי הפניה מטעם שירות התעסוקה או המרכז ההכשרה. מספרם הכולל של המשתתפים בהכשרות המקצועיות תחת זרוע העבודה בשנת 2020 היה 36,522 לעומת 55,562 בשנת 2019, ירידה של 34.3%. את הירידה מייחסים בזרוע העבודה בהיעדר תקציב ובמשבר הקורונה.

בשנת 2019 היו 49,192 משתתפים בהכשרות לא מתוקצבות (כ-88.5% מסך המשתתפים בהכשרות מתוקצבות ולא מתוקצבות) ב-3,338 קורסים. מהם 23,734 היו נשים (כ-48% מסך המשתתפים). 28.5% היו ערבים, ו-5.8% חרדים. מספר המשתתפים בקורסים המתוקצבים על ידי המדינה בשנת 2019 היה 5,621 (כ-42% מתוכם נשים) ב-373 קורסים. כ-23% היו שייכים למגזר הלא יהודי, וכ-8.4% חרדים. בשל מיעוט תקציבים בשנת 2020 היו 12 הכשרות בשיתוף המעסיק לעומת 103 הכשרות בשנת 2019. בשנת 2019 היו 749 משתתפים (123 לא יהודים, ו-35 חרדים) לעומת 187 משתתפים בשנת 2020. מספר הענפים גם הוא התכווץ משמעותית בשנת 2020.

מינהל תעסוקת אוכלוסיות במשרד העבודה מפעיל תכניות הכוון תעסוקתיות בחברה הערבית והחרדית, במטרה לשפר את ההון האנושי. מרכזי ריאן הם מרכזי תעסוקה הפזורים ב-23 מוקדים במגזר הערבי המאפשרים אבחונים תעסוקתיים. תכנית ריאן מתוקצבת לחמש שנים ועלותה 300 מיליון ש"ח. מאז 2013 נפתחו בהדרגה 12 מרכזי הכוון דומים הפזורים בריכוזי אוכלוסייה חרדית (המכסים כ-85% מהחרדים) בתקציב של כ-45 מיליון ש"ח לשנה.

הוצאה פעילה בשוק העבודה (ALMP) נועדה לשפר את ההון האנושי ולהגדיל את רמות השכר והפריון. השפעת

יישומה תלוי לא רק בתקציב אלא גם ביעילות ההפעלה והתאמת המקצועות הנלמדים לביקושים. קיים מתאם בין פריון (תוצר לשעת עבודה) לבין משקל ההוצאה על ALMP מהתוצר, כמוצג בתרשים. אפשר לראות כי בישראל ההוצאה על ALMP מהתוצר והפריון נמוכים יחסית ל-OECD. שיפור ההון האנושי נדרש בעיקר במדינות בעלות כלכלה

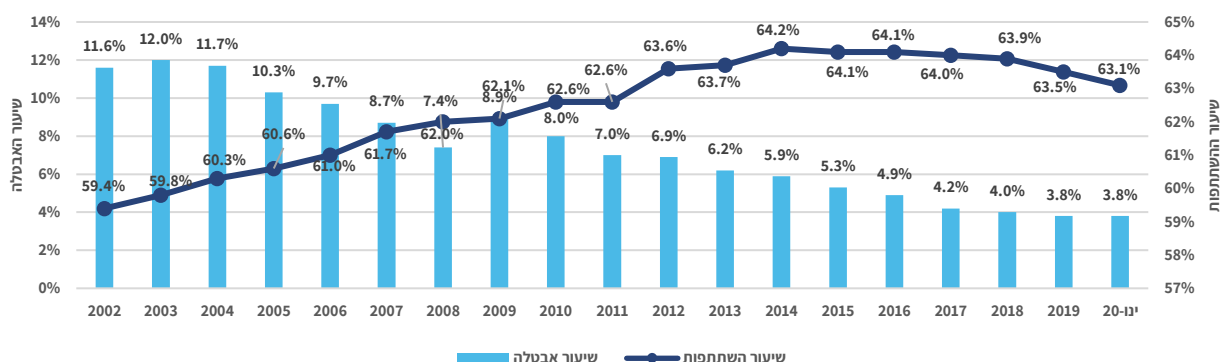
פתוחה עם מטבע עצמאי, אשר התחזקותו מובילה לירידה בכוח התחרותיות של ענפים סחירים. ניתוח יישום הכשרות מקצועיות מעלה את התובנות הבאות: **העדר גורם מתכלל** או גוף אחד האחראי על התחום; קיים צורך **בהתאמה טובה יותר של המקצועות** הנלמדים לדרישות השוק ולמקצועות העתידיים תוך היועצות עם המעסיקים; קיים צורך **במדידה שיטתית של השפעות ההכשרות המקצועיות** על שיעורי תעסוקה, רמות השכר והפריון.

1. שוק העבודה

1.1 שוק העבודה בישראל ערב משבר הקורונה

בתרשים 1 מוצגים שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ושיעור האבטלה בשנים 2002 עד חודש ינואר 2020, ערב משבר הקורונה.

תרשים 1 – שיעורי ההשתתפות בשוק העבודה ושיעורי אבטלה בשנים 2002–2019¹

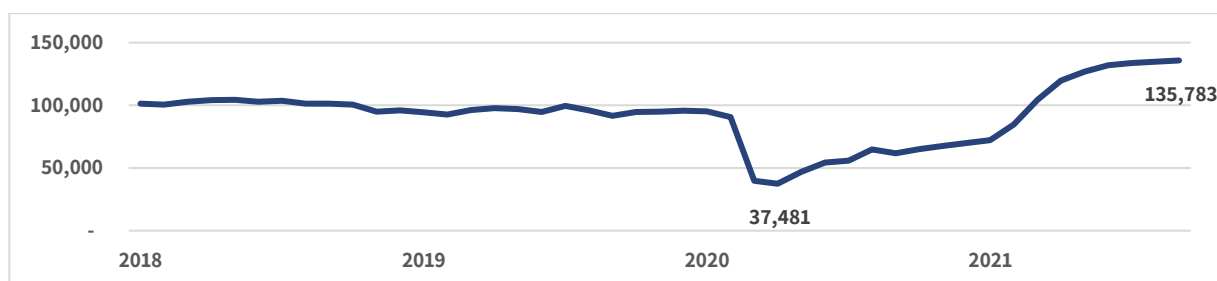

שיעור ההשתתפות בשוק העבודה עלה מ-59.4% בשנת 2002 לשיא של 64.2% בשנת 2014, ומאז חלה ירידה איטית לשיעור של 63.1% בינואר 2020. שיעור האבטלה ירד מ-11.6% בשנת 2002 לשפל של 3.8% בינואר 2020.

שיעור ההשתתפות
בשוק העבודה במגמת
עלייה משנת 2002.
אחד הגורמים הוא
מדיניות ממשלתית
להגדלת התמריצים
לעבודה, בעיקר לבעלי
הכנסות נמוכות.

מדיניות התעסוקה בעשור האחרון התמקדה בעיקר בהעלאת שיעורי התעסוקה באמצעות צמצום הטבות במנגנון דמי אבטלה, כגון תבחינים לקבלת דמי אבטלה, גובה דמי האבטלה ותקופת התשלום והבטחת הכנסה, לצד העלאת שכר המינימום. כתוצאה מכך, בין היתר, הצטרפו לשוק העבודה מאות אלפי עובדים בעלי ניסיון, השכלה ומיומנויות נמוכים, ללא הכשרות מקצועיות מתאימות. במהלך משבר התעסוקה נפלטו עובדים אלו ראשונים משוק העבודה. מאפיין זה הוא חשוב להבנת כלי הסיוע הנחוצים לשם חזרתם לעבודה – בעיקר הכשרות מקצועיות. בתרשים 2 מספר המשרות הפנויות במשך השנים 2018 עד 2021.

תרשים 2 – מספר המשרות הפנויות במשך השנים 2018 עד 2021²

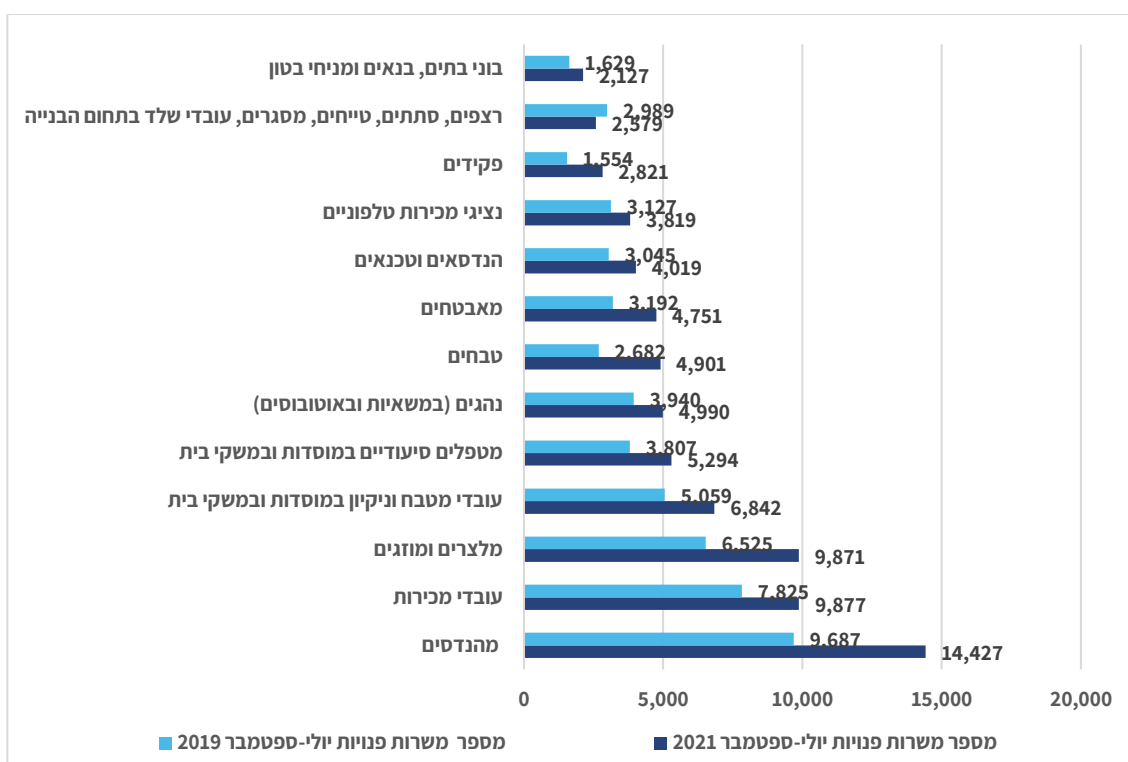

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [ירחון סקר כוח אדם ינואר 2020](#), 24 בפברואר 2020.

² הלמ"ס, [מספר המשרות הפנויות יולי – ספטמבר 2021](#), 27 באוקטובר 2021. משרות פנויות: משרות שאינן מאוישות או שעתידות להתפנות בקרוב, או משרות חדשות שנוצרות ומיועדות לאנשים מחוץ לארגון והמעסיק מחפש עובדים באופן פעיל.

אפשר לראות שבשנים 2018 עד ערב המשבר הקורונה בשנת 2020 מספר המשרות הפנויות נע סביב 100 אלף. עם פרוץ המשבר במרץ 2020 ירד לכ-37 אלף עובדים. מאז הוא חזר לעלות, גם בעקבות הארכת תקופת הזכאות לקבלת קצבת אבטלה ולמרות החזרה לשגרה יחסית. בסוף יוני 2021 בוטלה הארכת תקופת הקצבה למרבית אלה שהיו זכאים אבל מספר המשרות הפנויות לא ירד, מאז המשיך לעלות לכ-136 אלף בספטמבר 2021. בתרשים 3 מספר המשרות המבוקשות במשק לפי ענף בממוצע חודשי ביולי – ספטמבר 2021 ובתקופה המקבילה ב-2019.

תרשים 3 – מספר המשרות הפנויות ממוצע יולי-ספטמבר 2021 ויולי – ספטמבר 2019³

אפשר לראות כי כמעט כל הענפים חוו עלייה במספר המשרות הפנויות בחודשים יולי-ספטמבר 2021 לעומת התקופה המקבילה בשנת 2019. הביקוש הגדול ביותר הוא **למהנדסים** (14,427), עובדי מכירות (9,877) ומלצרים ומוזגים (9,871). שיעור העלייה החד ביותר היה בענפי פקידים, הטבחים, מלצרים ומוזגים ומהנדסים - עלייה של 49% עד 82% במספר המשרות הפנויות.

כאמור, למרות ההפסקה בתשלומי החל"ת מחודש יולי 2021, מספר המשרות הפנויות ממשיך לעלות ומאות אלפי פרטים אשר הוצאו לחל"ת והפסיקו לקבל דמי אבטלה אינם חוזרים לשוק העבודה, לפי הנתונים הרשמיים. ייתכן כי זה נובע משינוי התנהגותי של הפרטים, כמפורט להלן:

- משרות כמו מוכרים, ובעיקר מלצרים ומוזגים, מאופיינות בצעירים ויתכן שחלקם חזרו לגור עם ההורים על מנת לצמצם הוצאות ובכך גם לא ממהרים לשוב למעגל העבודה.

³ הלמ"ס, **מספר המשרות הפנויות יולי – ספטמבר 2021**, 28 באוקטובר 2021, **מספר המשרות הפנויות יולי – ספטמבר 2019**, 28 באוקטובר 2021. עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

- הסגרים והיציאה לחל"ת במהלך הקורונה הובילה לשינוי בתפישת התחלופה בין עבודה ולימודים באקדמיה. כך, לפי נתוני המועצה להשכלה גבוהה, בשנת הלימודים תשפ"א אשר החלה באוקטובר 2021, חל גידול של **23,670** סטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה שהיוו גידול של **7.6%** לעומת שנת הלימודים תש"ף, בהשוואה לגידול ממוצע של **1,627** סטודנטים בשנה בממוצע השנים תשע"ז-תש"ף, המהווים גידול שנתי ממוצע של **0.5%**⁴.
 - היציאה לחל"ת במהלך תקופת הקורונה גרמה למציאת עבודות זמניות שבחלקה לא בהכרח מדווחת, על מנת להמשיך ולזכות בדמי האבטלה וכעת ממשיכים בה.
 - ייתכן שיש כאלה שעבדו עבדו בתקופת הקורונה ודחו את קבלת ההכנסה עד אחרי סיום תקופת האבטלה (כדי לא לאבד את הזכאות לקצבה) ונהנים כעת מהכנסות אלה.
 - ייתכן שחלק מהעובדים שהיו בחל"ת עוסקים בפעילויות מניבות הכנסה שאינן קבלת שכר - כמו השקעות בשוק ההון העולה בשנתיים האחרונות, שיווק ברשתות החברתיות וסדנאות. סקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה בדק ממה מתקיימים המובטלים שכבר אינם מקבלים דמי אבטלה. מהסקר עולה כי המקור העיקרי עליהם הם נשענים הם בני משפחה וקרובים. 54% מהם מתקיימים מהכנסות בן או בת הזוג, 46% דיווחו כי הם מקבלים עזרה מההורים או בני משפחה אחרים, ו-8% מקבלים עזרה מחברים או מהקהילה שלהם. 14% ממובטלי הקורונה מתקיימים הן על הכנסות בן הזוג והן על עזרה מהורים ובני משפחה. 41% מהמובטלים ללא דמי אבטלה דיווחו שהם מתקיימים על חסכונות אישיים שפתחו, ועוד 15% על הלוואות שלקחו. 3% דיווחו כי הם מתקיימים מהון ונכסים, כלומר קבלת שכר דירה או הכנסה מריבית על השקעות.⁵
- בסוף אוקטובר 2021 פגה גם הזכאות לקבלת דמי אבטלה לפרטים מעל גיל 45. הכשרות מקצועיות יכולות לשמש להם גשר בתקופה סוערת זו במיוחד לאלה שנותרו כעת ללא דמי אבטלה ומסרבים או לא יכולים בשלב הזה לחזור לעבודתם הקודמת. חלק מהמעסיקים אף ניצלו את תקופת הקורונה להתייעלות, כך שייתכן שלא כולם ישובו לעבודתם הקודמת.
- על פי תחזית ה-OECD המגמה של הירידה האיטית באבטלה תימשך ושוק העבודה בישראל יחזור לרמתו לפני הקורונה ב-2025 – **האחרון מבין מדינות ה-OECD**. הממוצע של מדינות ה-OECD הוא חזרה לרמת התעסוקה של לפני המשבר ברבעון השלישי של 2023.⁶ תחזית הצמיחה של קרן המטבע הבינ"ל לישראל ב-2021 היא בין הגבוהות המדינות המפותחות - 7.1% ובשנת 2022 4.4%. התחזית של בנק ישראל לצמיחה של המשק היא 7% בשנת 2021 ו-5.5% בשנת 2022.⁷ תחזית הצמיחה של ה-OECD היא 6.3% בשנת 2021 ו-4.9% בשנת 2022.⁸

⁴ המועצה להשכלה גבוהה, [פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשפ"א – ב-2022/2021](#), כניסה: 11 בנובמבר 2021.

⁵ המכון הישראלי לדמוקרטיה, [מדוע מובטלי הקורונה לא חוזרים לשוק העבודה](#), 15 בנובמבר 2021.

⁶ OECD, [Employment outlook 2021](#), accessed 28th October 2021.

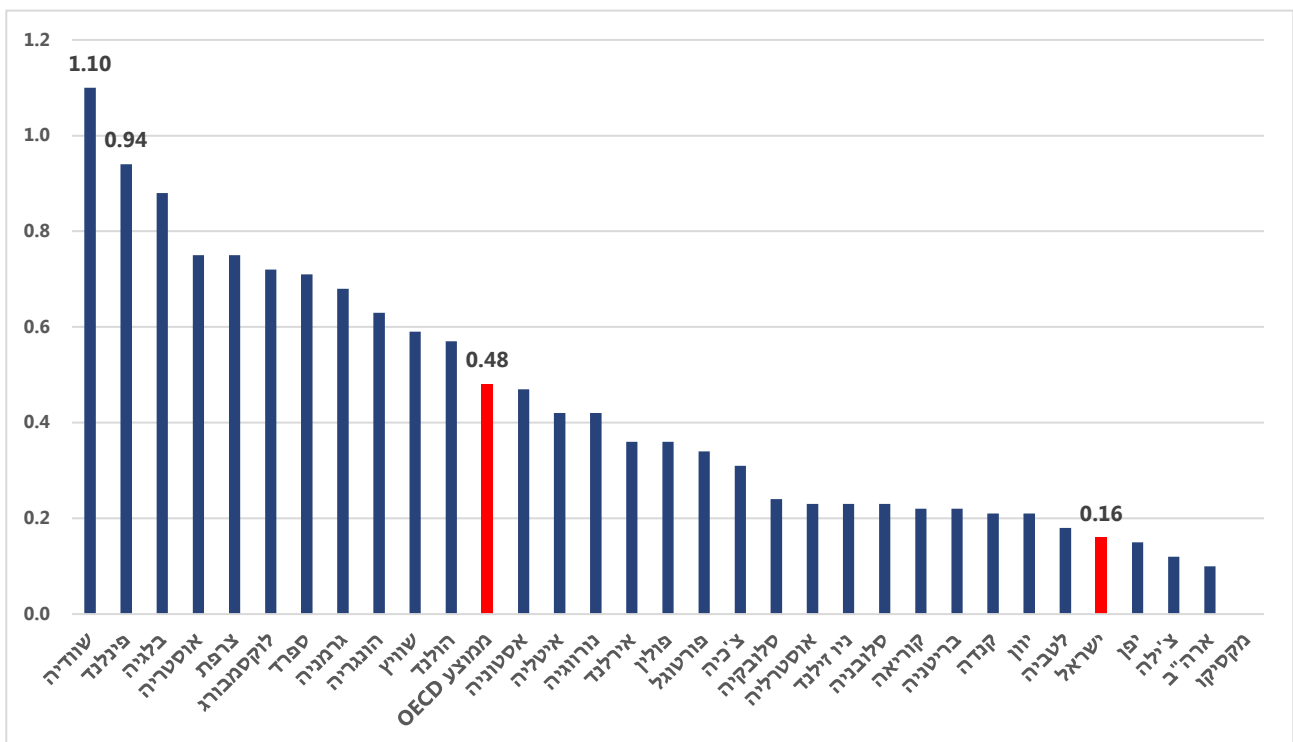
⁷ בנק ישראל, [התחזית המאקרו כלכלית של חטיבת המחקר](#), אוקטובר 2021.

⁸ [OECD Economic Outlook](#), Israel (page 150), December 1, 2021.

1.2 מדיניות פעילה בשוק העבודה ופערי פריין ושכר במדינות המפותחות

מדינות מפותחות קטנות עם כלכלות הפתוחות לסחר העולמי ומטבע עצמאי נוקטות צעדים מתמשכים להגדלת פריין העבודה, לנוכח התחזקות המטבע המקומי שלהן. אחד הצעדים הוא מדיניות פעילה בשוק העבודה (Active Labor Market Policy – **ALMP**) במטרה לשפר את ההון האנושי. מדיניות זו נועדה להביא לגידול בפריין העבודה ובכושר התחרותיות, ונועדה, בין היתר, לפצות במידה מסוימת על הירידה בכושר התחרותיות בסחר חוץ, הנובעת בין השאר מהתחזקות המטבע המקומי. תכניות אלו מתחלקות לשלושה סוגים מרכזיים: סיוע בחיפוש עבודה, סיוע לתעסוקה במגזר הפרטי והציבורי ותכניות הכשרה.⁹ בתרשים 4 מוצג משקל ההוצאה על מדיניות פעילה בשוק העבודה מהתוצר במדינות המפותחות.

תרשים 4 – משקל ההוצאה על ALMP מהתוצר במדינות ה-OECD (2018)¹⁰

אפשר לראות כי בשנת 2018 ההוצאות על ALMP מהתוצר בדנמרק (1.9%), שבדיה (1.1%) ופינלנד (0.94%) היו הגבוהות ב-OECD. ההוצאה כוללת השמה, הכשרה, תמריצים לתעסוקה, תמריצים לפתיחת עסק, סובסידיות, שיקום בעלי כושר עבודה מופחת (קבוצות חלשות בעלות סיכוי גבוה להישאר מחוץ למעגל התעסוקה, כמו בעלי מוגבלויות) ויצירת מישורת. בישראל ההוצאה היתה כ-0.16% מהתוצר, המשקל החמישי הנמוך, וממוצע ה-OECD היה 0.48%.

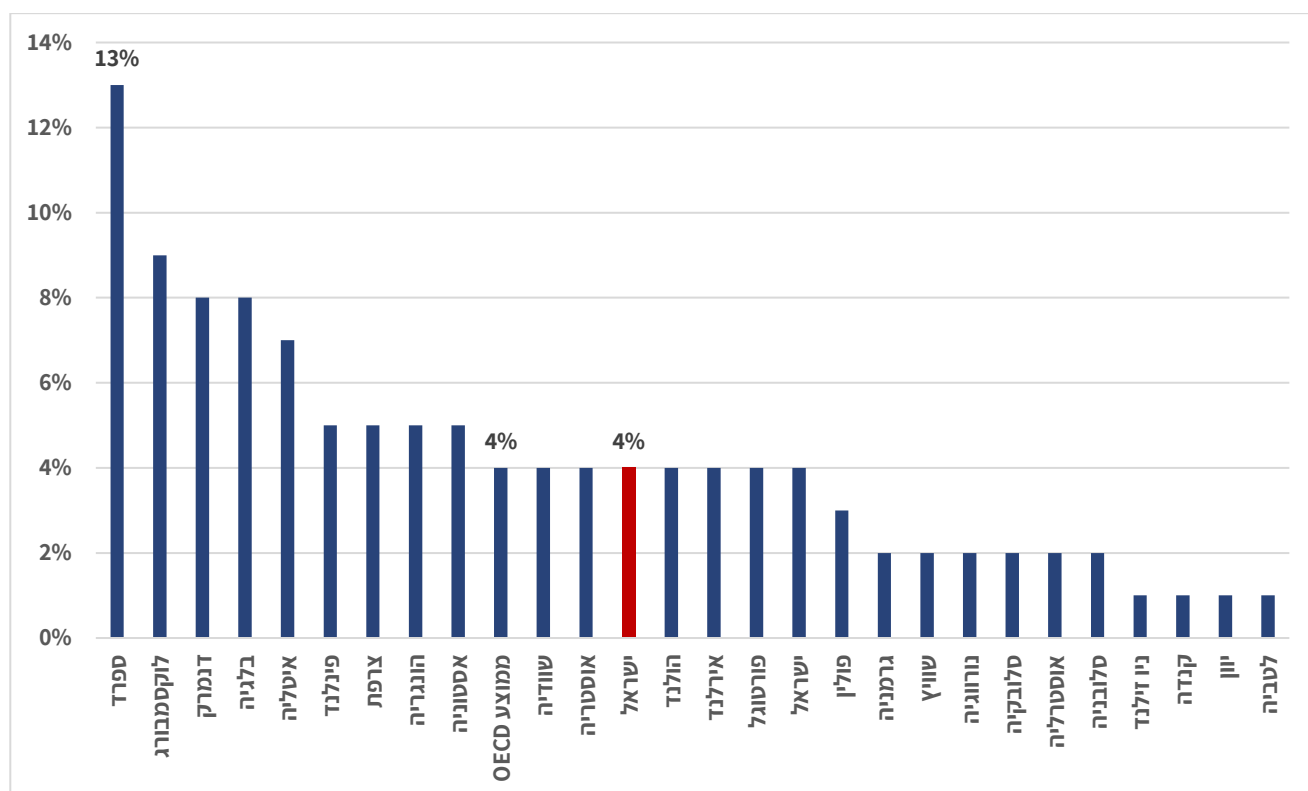
⁹ ניסן אברהם, גלעד גיבל, [הערכה של תכניות מדיניות אקטיבית בשוק העבודה: ניתוח וסקירה כלכלית, טיוטה מתקדמת](#), פורום קהלת למדיניות, 28 ביולי 2020.

¹⁰ OECD, [Labour market programmes: expenditure and participants public expenditure of LMP\(% of GDP\)](#), accessed: 1 November 2020. בבריטניה הנתונים מתייחסים לשנת 2011 ובניו זילנד לשנת 2017.

אם מבודדים את ההוצאה על **הכשרות מקצועיות** (training), הרי שבישראל ההוצאה על מהתוצר בשנת 2018 היתה **0.07%**, דומה לקוריאה והולנד (0.06%), ונמוך מאוסטריה (0.43%) דנמרק (0.39%) ופינלנד (0.38%). ההוצאה בממוצע ה-OECD היתה **0.15%** מהתוצר.

בתרשים 5 שיעור משתתפים בתוכניות ALMP מסך כוח העבודה.

תרשים 5 - שיעור משתתפים בתוכניות ALMP מסך כוח העבודה (2018)¹¹

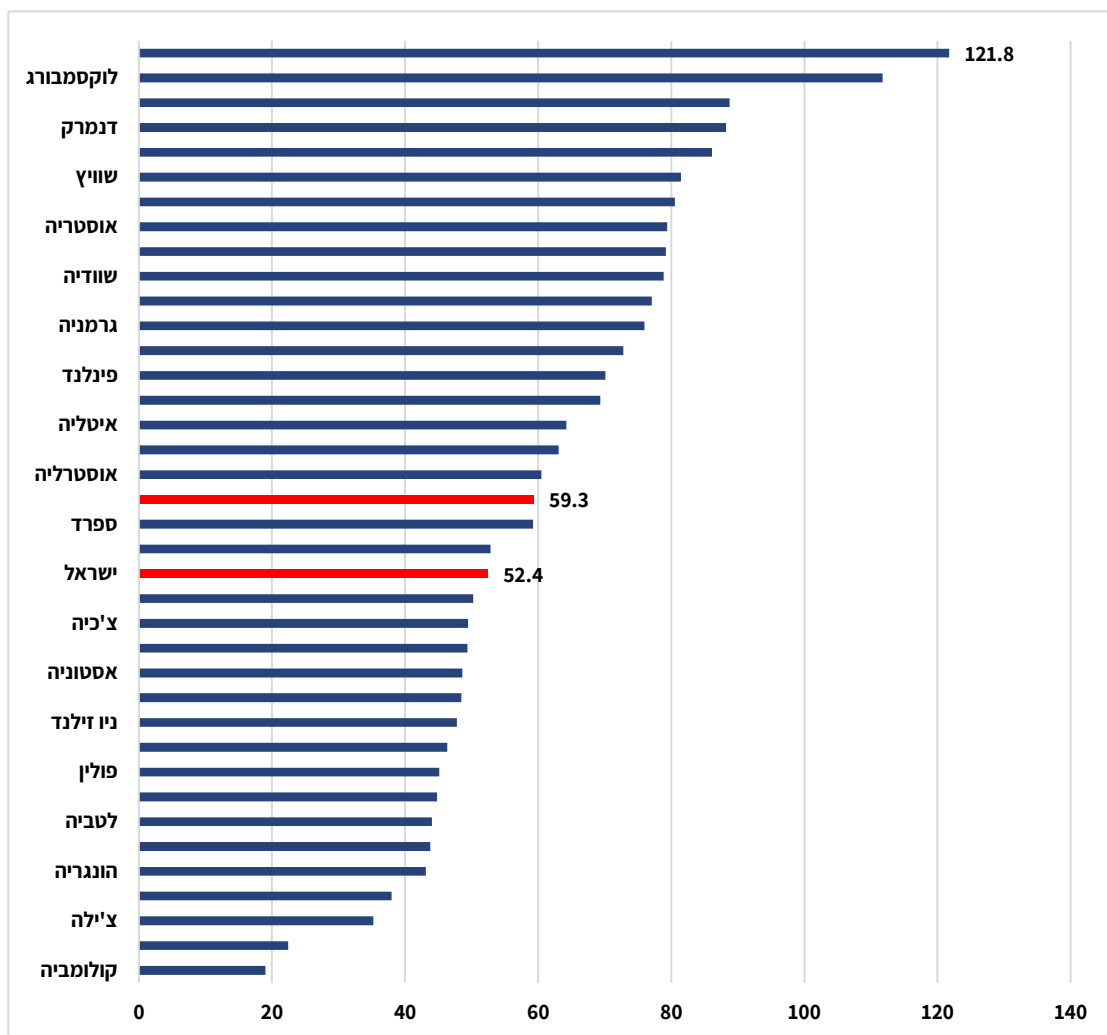
אפשר לראות שבישראל בשנת 2018 4% מכוח העבודה השתתפו בהכשרות מקצועיות בדומה לממוצע של מדינות ה-OECD.

בישראל ישנן תכניות ממשלה של התערבות בשוק העבודה שלא נכללות בחישוב ה-ALMP, כמו מענק עבודה (מס הכנסה שלילי). חלק מהתוכניות האלה קשור גם לשירות בצה"ל ולהכשרות שהצבא מעניק למתגייסים, שיכולות לשמש אותם בעתיד בשוק העבודה. כך למשל מתגייסים רוכשים השכלה בתחומים טכנולוגיים כמו תוכנה וסייבר, אבל גם במקצועות אחרים כמו חשמלאות, מסגרות וקורסים לנהיגה. כמו כן, חוק חיילים משוחררים מאפשר, בין היתר, לחיילים משוחררים לקבל מענקים בשל עבודה נדרשת (עבודה מועדפת).

תרשים 6 להלן מציג את פיריון – התוצר לשעת עבודה בישראל ובמדינות ה-OECD בשנת 2019.

¹¹ OECD.stat, [Number of participant as percentage of labour force](#), accessed: 17th November 2021.

תרשים 6 – תוצר לשעת עבודה (במחירים שוטפים, בדולרים, במונחי כוח קנייה, 2020)¹²

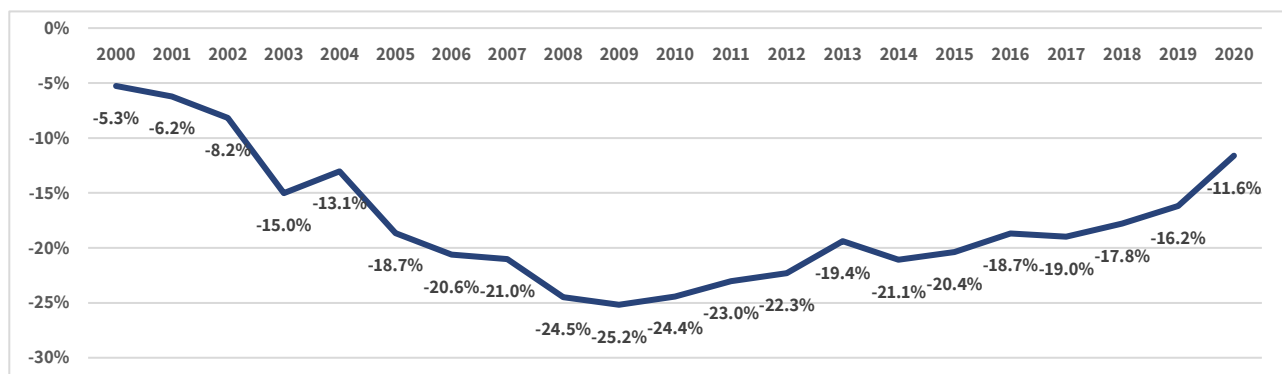
אפשר לראות כי בשנת 2020 התוצר לשעת עבודה בישראל היה **52.4 דולר**, לעומת **59.3 דולר** בממוצע ה-OECD, נמוך בשיעור של כ-**11.6%**. בשנת 2020 פריון העבודה בישראל היה במקום ה-21 מתוך 37 מדינות ה-OECD. יש לציין כי בחישוב התוצר למועסק הפער קטן יותר, מכיוון שמספר שעות העבודה השנתי של המועסק הישראלי גדול מהממוצע במדינות ה-OECD.

בשנת 2020, בעקבות משבר הקורונה, הירידה בתוצר בישראל היתה נמוכה בהשוואה לממוצע ה-OECD, והירידה בכמות המועסקים היתה גבוהה בהשוואה ל-OECD.¹³ עקב כך, חל גידול בתוצר לשעת עבודה בישראל בשיעור גבוה יותר מהממוצע ה-OECD והפער קטן, כמוצג בתרשים 7 להלן.

¹² OECD.stat, [Level of GDP per capita and productivity](#), GDP per hour worked, current prices, current PPPs, US Dollar, accessed: November 25th, 2021.

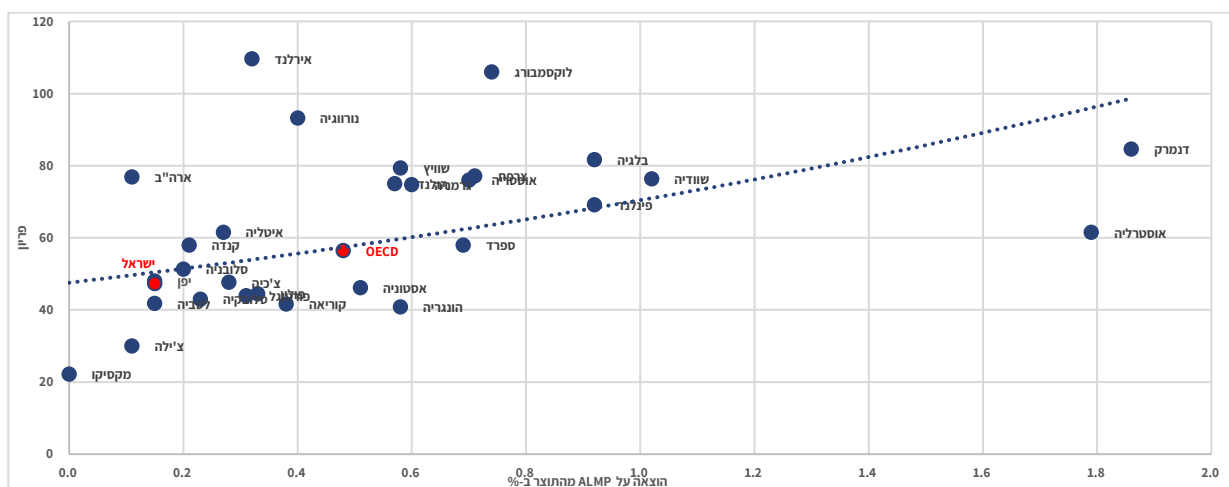
¹³ להרחבה, בת חן רוטנברג, [ניתוח מדיניות התעסוקה בישראל ובמדינות המפותחות בתקופת משבר נגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יולי 2021.

תרשים 7 – פער פריון בין ישראל לממוצע ה-OECD בשנים 2000 עד 2020¹⁴

אפשר לראות כי בשנת 2000 הפריון בישראל היה נמוך בכ-5.3% בהשוואה לפריון בממוצע ה-OECD, הפער גדל לכ-25.2% בשנת 2009, ומאז ירד עד ל-16.2% בשנת 2019. בשנת 2020, בעקבות משבר הקורונה, הפער הצטמצם כאמור באופן חד לכ-11.6% וישראל עברה מהמקום ה-23 למקום בשנת 2019 למקום ה-21 בשנת 2020 (עקפה את יפן וצ'כיה).
בתרשים 8 פריון בהשוואה למשקל ההוצאה על ALMP מהתוצר במדינות ה-OECD בשנת 2019.

תרשים 8 – פריון ומשקל הוצאה על ALMP מהתוצר ב-OECD (דולרים שוטפים, במונחי כוח קנייה, 2019)¹⁵

אפשר לראות כי בשנת 2019 הפריון בישראל היה 47 דולר וההוצאה על ALMP מהתוצר היתה 0.16%, בהשוואה ל-56 דולר ו-0.46% בממוצע ה-OECD. קיימים גורמים רבים המשפיעים על הפריון, לרבות מלאי הון פיזי, הון אנושי, תשתיות ציבוריות ובירוקרטיה. קיים מתאם בין הוצאה על ALMP מהתוצר לבין הפריון, כך, בפינלנד, שוודיה ודנמרק ההוצאה על ALMP מהתוצר גבוהה והפריון גבוה, ומאידך במקסיקו, צ'ילה וישראל ההוצאה על ALMP נמוכה והפריון נמוך.

¹⁴ שם.

¹⁵ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#), accessed: November 25th, 2021; OECD, [Labour market programmes: expenditure and participants public expenditure of LMP\(% of GDP\)](#), accessed: 1 November 2020.

ישראל נחשבת
למדינה בה שיעורי
השכלה גבוהים
בהשוואה למדינות
אחרות. בשנת 2019,
כ-50% מהאוכלוסייה
בישראל הייתה בעלת
השכלה שלישונית -
תואר אקדמי או
השכלה על-תיכונית
עם תעודה - לעומת
38% במוצא ה-
OECD

כ-8% מכוח העבודה
הישראלי מורכב
מעובדים לא
ישראלים (פלסטינים
ועובדים זרים) בעלי
מיומנויות נמוכות.
העסקה נרחבת
שלם מורידה את
הפריון ואינה מעודדת
אימוץ טכנולוגיות על
ידי מעסיקים.

ישראל נחשבת למדינה בה **שיעורי השכלה גבוהים** בהשוואה למדינות אחרות. בשנת 2019, כ-50% מהאוכלוסייה בישראל הייתה בעלת השכלה שלישונית (תואר אקדמי או השכלה על-תיכונית עם תעודה), לעומת 38% במוצא ה-OECD.¹⁶ בשנת 2019 כ-12.1% מהאוכלוסייה בישראל הייתה ללא השכלה תיכונית, לעומת כ-22.1% במוצא ה-OECD. הפער בין ישראל למוצא ה-OECD בהשכלה מביא לצמצום הפער בפריון העבודה. לפי מחקר של בנק ישראל העלייה ברמת ההשכלה מאז אמצע שנות ה-70 מסבירה כ-40% מהצמיחה בתוצר לנפש בישראל. ואולם, תרומת ההשכלה לפריון העבודה הולכת ופוחתת, בשל מיצוי היכולת להגדיל את מספר שנות הלימוד.¹⁷

לצד ההשכלה, נהוג לאמוד את **מיומנויות העובדים** המסייעות להם בהשתלבות בשוק העבודה באמצעות סקר **PIAAC** הבינלאומי. בסקר נבחנות מיומנויות יסוד בתחומי הקריאה, חשיבה כמותית ופתרון בעיות בסביבת עבודה מתקשבת, בכ-30 מדינות OECD בקרב בגירים בגילאי 15-65.¹⁸ במחזור הראשון של הסקר בשנים 2014-2015 ממוצע הציונים בישראל היה נמוך ממוצא ה-OECD בכל אחד משלושת התחומים שנמדדו: באוריינות קריאה ישראל דורגה במקום ה-28 מקרב 34 מדינות, באוריינות מתמטית במקום ה-29 מבין 34 מדינות, ובפתרון בעיות בסביבה ממוחשבת במקום ה-24 מבין 29 מדינות.¹⁹ כמו כן, עלה בסקר כי הפער בין בעלי הציונים הגבוהים לנמוכים בישראל הוא גדול במיוחד (בכלל האוכלוסייה), וכי קיים פער בין נבחנים יהודים שלהם ממוצע ציונים הדומה למוצא ה-OECD, ובין נבחנים ערבים שלהם ציונים נמוכים באופן ניכר בכל הרמות.²⁰ בהשוואה בין האוכלוסייה היהודית החרדית ליהודית הלא-חרדית, נמצא כי ממוצע הציונים היה יחסית דומה באוריינות קריאה ובאוריינות מתמטית, ואילו בפתרון בעיות בסביבה ממוחשבת קיים פער משמעותי. כ-37% מקרב הנבחנים היהודים הלא-חרדים סווגו באחת משתי הרמות הגבוהות של הבחינה בסביבה הממוחשבת, לעומת כ-19% מהנבחנים החרדים. כ-8.5% מהנבחנים היהודים הלא-חרדים סווגו כמי שנכשל או חסר ניסיון בסיסי במחשבים לעומת 14% מהנבחנים היהודים החרדים.²¹

בהמשך לכך, גם רמות המיומנויות של **עובדים שאינם ישראלים** אך מועסקים במשק הישראלי משפיעות על צמיחת התוצר ופריון העבודה. על פי ההערכות בישראל, כ-8% מכוח העבודה מורכב מעובדים לא-ישראלים, ובהם עובדים פלסטינים ועובדים זרים המגיעים באשרת

¹⁶ משרד החינוך, [מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בינלאומית, על פי EAG2020](#), פורסם בספטמבר 2020, ע' 137.

¹⁷ בנק ישראל, [הקשר בין איכות ההשכלה לצמיחה: ישראל בהשוואה לעולם](#), יוני 2015; משרד החינוך, [מערכת החינוך בישראל בראייה](#)

[השוואתית בינלאומית, על פי EAG2020](#), פורסם בספטמבר 2020, ע' 138.

¹⁸ משרד החינוך, רשות ארצית למדידה ולהערכה, [PIAAC](#), כניסה: 9 בנובמבר 2020.

¹⁹ הלמ"ס, [ממצאים ראשוניים מתוך סקר מיומנויות בוגרים בישראל 2014-2015](#), פורסם ביוני 2016.

²⁰ הלמ"ס, [ממצאים ראשוניים מתוך סקר מיומנויות בוגרים בישראל 2014-2015](#), פורסם ביוני 2016.

²¹ הלמ"ס, [ממצאים ראשוניים מתוך סקר מיומנויות בוגרים בישראל 2014-2015](#), פורסם ביוני 2016, ע' 17.

עבודה.²² רובם המכריע הם עובדים ללא השכלה גבוהה ובעלי מיומנויות נמוכות המועסקים בענפים ובעבודות פיזיות כגון חקלאות, בינוי, ניקיון, אירוח והסעדה. רק מקצתם הם עובדים זרים מומחים המועסקים בשכר גבוהה ובמקצועות עתירי ידע. לפי חישובי הלמ"ס, הפריון בישראל ללא עובדים זרים עולה, וכשהם לא נכללים בחישוב הפער בין ישראל לממוצע ב-OECD קטן. המשמעות היא שפריון העבודה ללא עובדים זרים תלוי במשקל העובדים הזרים בכלל העובדים בכל מדינה ובפריון שלהם לעומת הפריון של שאר העובדים.²³ מלבד ההשכלה והמיומנויות הנמוכות הבסיסיות של העובדים, העסקה נרחבת שלהם לא מעודדת מעסיקים וחברות לאמץ טכנולוגיות מתקדמות ולפתח את ההון האנושי, ועל כן מגבילה את קצב צמיחת פריון העבודה והשכר בענפים אלו.²⁴

בלוח 1 מובאים נתונים על פערי שכר בישראל ובממוצע ה-OECD.

לוח 1 – פערי שכר בישראל ובממוצע ה-OECD²⁵

ממוצע OECD		דנמרק		ישראל		פער שכר
2017	2007	2017	2007	2017	2007	
15.6	16.9	8.5	7.8	22.6	22.3	משקל מקבלי שכר נמוך
3.36	3.57	2.56	2.45	4.86	4.90	יחס עשירון תשיעי/ראשון
2.01	2.05	1.75	1.71	2.53	2.63	יחס עשירון תשיעי/חמישי
1.67	1.73	1.46	1.43	1.92	1.86	יחס עשירון חמישי/ראשון
13	15	5	10	22	20	פער מגדרי
-7	-11	-2	-2	-14	-24	פער גילאי 54-25 / 64-55
22	21	20	18	23		פער השכלה בינונית/נמוכה

מהלוח עולים הדברים הבאים לגבי שנת 2017:

- **אחוז מקבלי שכר נמוך** (משקל בעלי שכר של פחות משני-שלישים מהשכר החציוני מסך השכירים) היה בישראל **22.6%**, בהשוואה ל-**15.6%** בממוצע ה-OECD.
- **יחס עשירון תשיעי לעשירון ראשון** היה בישראל **4.86**, בהשוואה ל-**3.36** בממוצע ה-OECD.
- **פער השכר המגדרי** (הפער בין השכר החציוני של גברים לשכר החציוני של נשים חלקי השכר החציוני של גברים) היה בישראל **22**, בהשוואה ל-**13** בממוצע ה-OECD.
- **פער שכר לפי גיל** (הפער בין השכר החציוני של גילאי 54-25 לשכר החציוני של גילאי 55-64) היה בישראל **-14**, בהשוואה ל-**-7** בממוצע ה-OECD.

²² בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, עמ' 39.

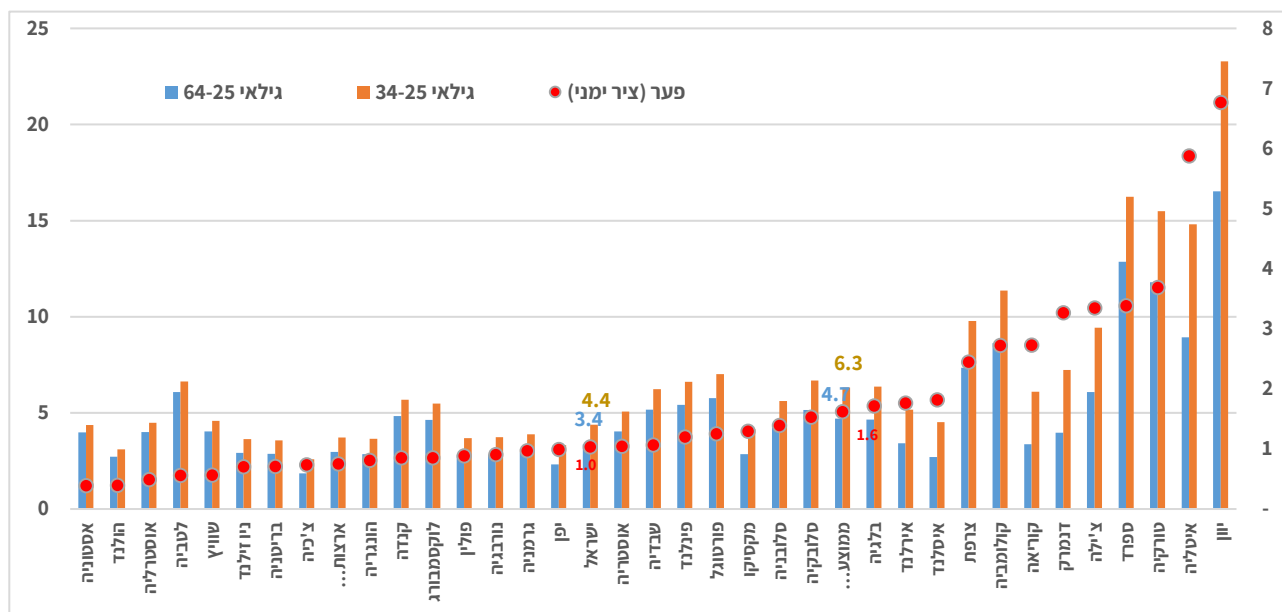
²³ מרק פלדמן, ראש תחום סטטיסטיקה של עבודה בלמ"ס, מכתב, 25 באוגוסט 2015. להרחבה ראו: להרחבה ראו אליעזר שוורץ ועמי צדיק, [פריון העבודה בישראל ובמדינות המפותחות והגורמים המשפיעים עליו – עדכון](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוגוסט 2015.

²⁴ אג'נדה כלכלית-חברתית לישראל 2008-2010, [דוח הוועדה לעידוד תעסוקת ישראלים והקטנת מספר העובדים הזרים בחקלאות בראשות פרופסור צבי אקשטיין](#), ינואר 2010.

²⁵ OECD, Employment Outlook 2019, [Earnings dispersion and incidence of high and low pay, Relative earnings: gender, age and education gaps](#), Retrieved: June 30th 2020.

- **פער שכר בין בעלי השכלה בינונית לבין בעלי השכלה נמוכה** (הפער בין השכר החציוני של בעלי השכלה בינונית לשכר החציוני של בעלי השכלה נמוכה חלקי השכר החציוני של בעלי השכלה בינונית) היה בישראל 23, בהשוואה ל-22 בממוצע ה-OECD. בתרשים 9 מוצגים נתונים על פער שיעור האבטלה בשנת 2019 במדינות המפותחות בין גילאי 64–25 לגילאי 34–25.

תרשים 9 – פער שיעור אבטלה לפי קבוצות גיל (באחוזים)²⁶

אפשר לראות כי בשנת 2019 שיעור האבטלה בישראל לגילאי 64–25 היה **3.4%**, לגילאי 34–24 היה **4.4%**, והפער היה **1 נקודת אחוז**. בממוצע מדינות ה-OECD שיעור האבטלה לגילאי 25–64 היה **4.7%** לגילאי 34–25 היה **6.3%**, והפער היה **1.6**.

הנתונים על פערי שכר (לוח 1) ועל פערי שיעורי אבטלה לפי גיל (תרשים 9) מלמדים כי **פערי השכר בישראל לפי עשירוני הכנסה, גיל, מגדר והשכלה – גבוהים באופן ניכר מהפערים בממוצע ה-OECD**, ופער שיעור האבטלה לפי גיל נמוך מהפער בממוצע ה-OECD.

1.3 תעסוקה בקרב ערבים וחרדים

בחודש אפריל 2021 מנתה האוכלוסייה הערבית כ-1.97 מיליון שהיו כ-21.1% מאוכלוסיית המדינה.²⁷ לפי תחזית הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משקל הערבים באוכלוסייה צפוי להיות יציב עד שנת 2040 ולרדת בהדרגה ל-19% בשנת 2065.²⁸ משקל החרדים באוכלוסייה (לפי הגדרה עצמית) היה בסוף 2016 14% וצפוי לעלות ל-32% בשנת 2065.²⁹

²⁶ שם.

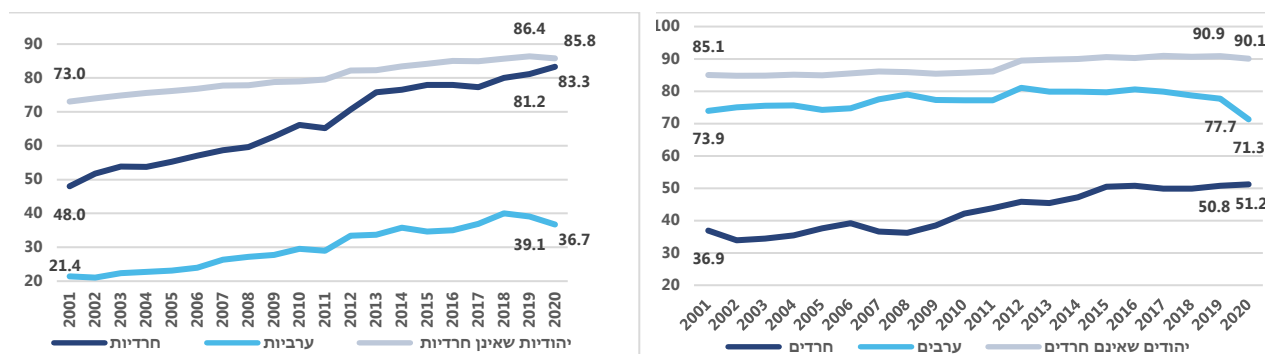
²⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [יום העצמאות תשפ"א](#), 12 באפריל 2021.

²⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [תחזית האוכלוסייה עד שנת 2065](#), 21 במאי 2017.

²⁹ הלמ"ס, אוכלוסיית ישראל לפי דת והגדרה עצמית של מידת דתיות, נתונים נבחרים מתוך דוח פני החברה מספר 10, 27 ביוני 2018.

כאמור לעיל, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה במגמת עלייה משנת 2003. אחד הגורמים הוא מדיניות ממשלתית להגדלת התמריצים לעבודה, בעיקר לבעלי הכנסות נמוכות. התמריצים כללו קיצוץ בקצבאות הבטחת הכנסה ובקצבאות ילדים, העלאת גיל הפרישה, הפחתת דמי אבטלה והקשחת התנאים לקבלתה, הפחתת מיסוי לבעלי שכר נמוך, מענק עבודה, צמצום שיעור העובדים הזרים והעלאות שכר מינימום. שינויים אלו לוו גם בעלייה ברמת ההשכלה שהובילה לעלייה ברמת ההכנסה.³⁰ בתרשים 10 להלן מוצגים שיעורי ההשתתפות לפי מגזר ומגדר בשנים 2001 עד הרבעון השלישי של 2020.

תרשים 10 – שיעור ההשתתפות בכוח העבודה לפי מגזר ומגדר (גילאי 25-64, באחוזים)³¹

אפשר לראות את הדברים הבאים:

- שיעור ההשתתפות של גברים יהודים שאינם חרדים עלה מ-85.1% בשנת 2001 ל-90.9% בסוף שנת 2019, וירד ל-90.1% בתום הרבעון השלישי של 2020.
- שיעור ההשתתפות של גברים ערבים עלה מ-73.9% בשנת 2011 ל-77.7% בשנת 2019, וירד ל-71.3% בסוף הרבעון השלישי של 2020, כפי הנראה על רקע משבר הקורונה.
- שיעור ההשתתפות של גברים חרדים עלה מ-36.9% בשנת 2001 ל-51.2% בתום הרבעון השלישי של 2020. העלייה בשיעור התעסוקה בקרב החרדים נבלמה בשנים האחרונות.
- שיעור ההשתתפות של נשים יהודיות שאינן חרדיות עלה מ-73% בשנת 2001 ל-86.4% בסוף שנת 2019, וירד ל-85.8% בתום הרבעון השלישי של 2020.
- שיעור ההשתתפות של נשים ערביות עלה מ-21.4% בשנת 2001 ל-39.1% בתום 2019. חלק מהעלייה מיוחסת לעובדה שחלקן של הערביות שרוכשות השכלה גבוהה גדל.³²
- שיעור ההשתתפות של נשים חרדיות עלה מ-48% בשנת 2001 ל-83.3% בתום הרבעון השלישי של 2020, קרוב לשיעור של 85.8% יהודיות הלא חרדיות.

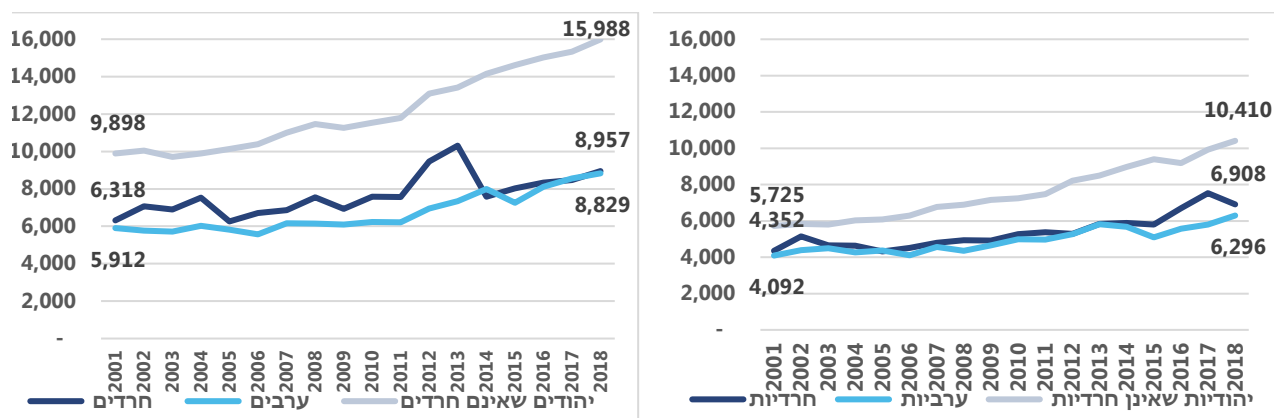
בתרשימים 11 ו-12 מוצגים ההכנסה הממוצעת לחודש ולשעה לפי מגזר בשנים 2001-2018.

³⁰ מכון אהרון, [שוק העבודה כמנוע לצמיחה וצמצום העוני](#), ספטמבר 2018. הוועדה לקידום התעסוקה 2030, [דוח מסכם](#), 17 באוגוסט 2020.

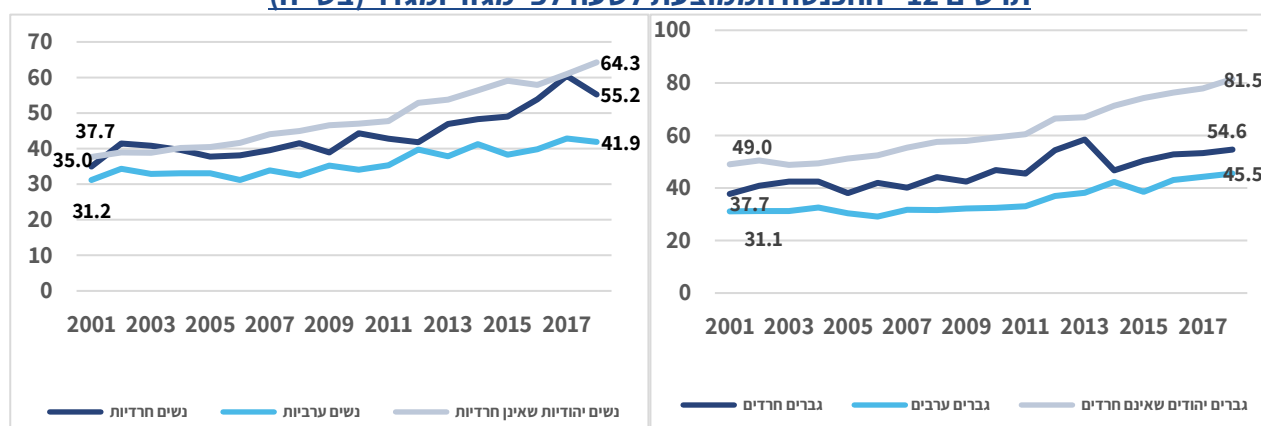
³¹ מרק פלדמן, יעדי תעסוקה ממשלתיים, רבעון שלישי 2020, הלמ"ס, דואל, 29 באוקטובר 2020.

³² הדס פוקס, תמר פרידמן ווילסון, [השתלבות נשים ערביות בשוק העבודה, השכלה תעסוקה ושכר](#), מרכז טאוב, מרץ 2018.

תרשים 11 - ההכנסה הממוצעת לחודש לפי מגזר ומגדר (בש"ח)³³

תרשים 12 - ההכנסה הממוצעת לשעה לפי מגזר ומגדר (בש"ח)³⁴

מהתרחישים אפשר לראות את הדברים הבאים:

- שכר נשים חרדיות היה 55.2 ש"ח לשעה בשנת 2018 (עלייה של 57% משנת 2001), נמוך ב-14% מנשים יהודיות שאינן חרדיות - 64.3 ש"ח (עלייה של 70% משנת 2011). בשנת 2018 שכר חודשי של נשים חרדיות היה 6,908 ש"ח, לעומת 10,410 ש"ח של נשים יהודיות לא חרדיות, פער של 34%. הפער בין שכר חודשי לשכר שעתי עשוי לנבוע מכך שנשים חרדיות עובדות פחות שעות בשל מחויבות טיפול בילדים.
- שכר גברים חרדים היה 54.6 ש"ח לשעה בשנת 2018 (עלייה של 45% לעומת 2001), לעומת 81.5 ש"ח לשעה של גברים יהודים לא חרדים, פער של כ-33%. השכר החודשי של גברים חרדים היה 8,957 ש"ח, והיווה 56% משכרם של הלא חרדים באותה שנה, לעומת 64% בשנת 2001, כך שאמנם שכרם של החרדים עלה אך הפער מול שכר היהודים הלא חרדים גדל במהלך התקופה.
- בשנים 2001-2018 שכרם של גברים ערבים עלה ב-49% ל-8,829 ש"ח והיווה כ-55% משכר יהודים לא חרדיים (לעומת 60% בשנת 2001). השכר לשעה הסתכם בשנת 2018 ב-45.5 ש"ח לשעה לעומת 81 ש"ח לשעה אצל יהודים לא חרדיים. פער זה עשוי להעיד על

השכר החודשי של גברים חרדים היה 8,957 ש"ח, והיווה 56% משכרם של הלא חרדים באותה שנה, לעומת 64% בשנת 2001.

³³ מרק פלדמן, יעדי תעסוקה ממשלתיים, רבעון שלישי 2020, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דואל, 29 באוקטובר 2020.

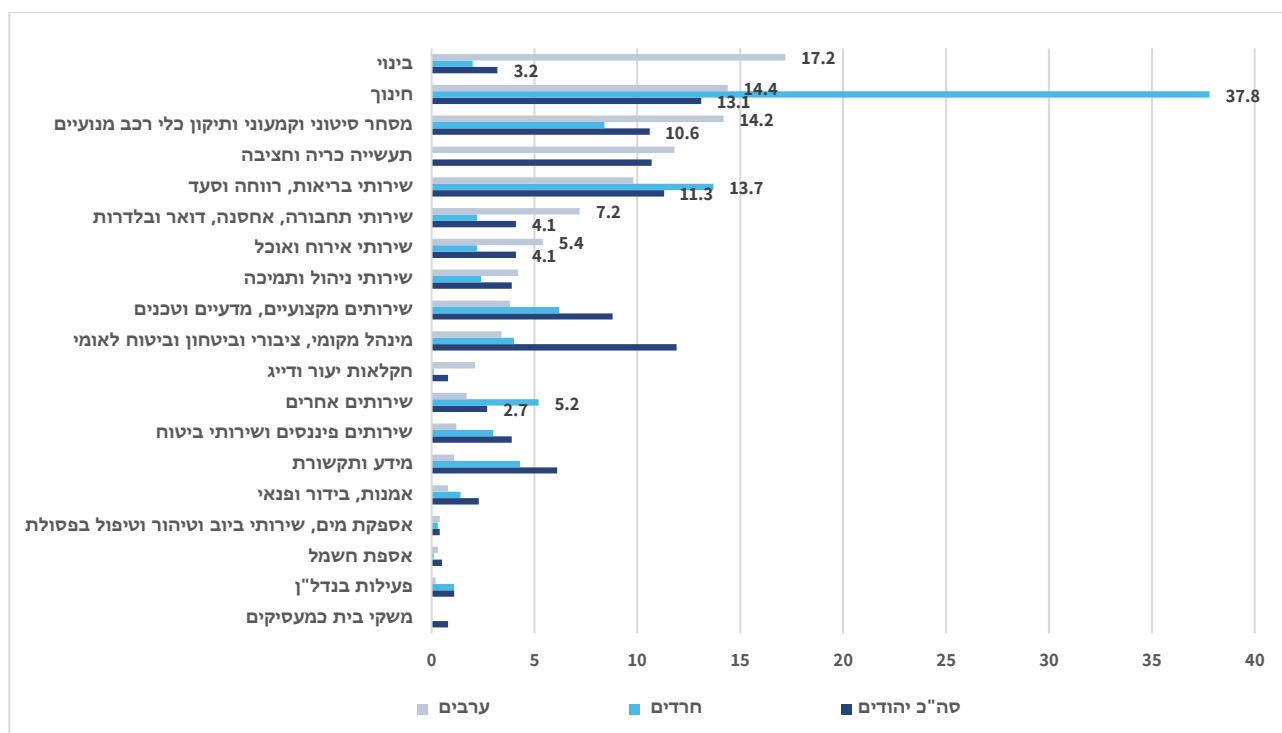
³⁴ שם.

עבודה בענפים בהם השכר נמוך יחסית בממוצע של גברים ערבים. שכרם של היהודים לא חרדים עלה באותה תקופה 61.5% ל-15,988 ש"ח.

- בשנים 2001-2018 עלה השכר החודשי הממוצע של נשים ערביות ב-53% ל-6,296 ש"ח (60% משכר נשים יהודיות לא חרדיות), השכר לשעה עלה בשיעור מתון יותר (34%) ל-41.9 ש"ח לשעה. שכרם של נשים יהודיות לא חרדיות עלה ב-81% ל-10,410 ש"ח.

בתרשים 13 להלן מוצגת התפלגות מועסקים לפי ענף כלכלי ומגזר.

תרשים 13 – התפלגות קבוצות האוכלוסייה לפי ענף כלכלי בשנת 2018 (באחוזים)³⁵

ענפים עם ייצוג יתר לעובדים ערבים הם בניין לעובדים ערבים הם בניין - 17.2% לעומת 3.2% בקרב מועסקים יהודים, מסחר סיטוני וקמעוני - 14.2% לעומת 10.6% בקרב מועסקים יהודים, דואר ובלדרות - 7.2% לעומת 4.1% בקרב מועסקים יהודים. ענפים עם ייצוג יתר לעובדים חרדים הם חינוך - 37.8% לעומת 13.1% בקרב יהודים ושיירות בריאות, רווחה וסעד - 11.3% לעומת 4.1% בקרב יהודים. כמו כן, 24.9% מהגברים הערביים עובדים בבניין ו-33.7% מהנשים הערביות עובדות בחינוך. כ-43% מהנשים החרדיות עובדות בהוראה לעומת 29% מהגברים החרדים.³⁶

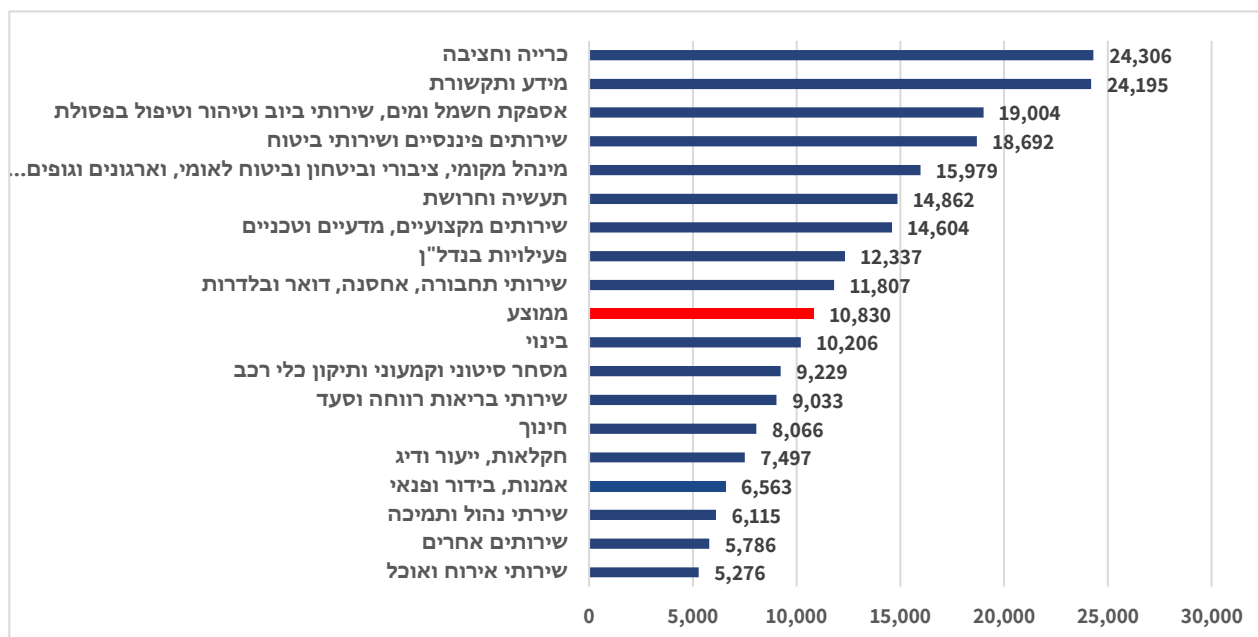
אפשר לראות כי ענפים עם ייצוג יתר לעובדים ערבים הם **בניין** - 17.2% לעומת 3.2% בקרב יהודים, **מסחר סיטוני וקמעוני** - 14.2% לעומת 10.6% בקרב יהודים, **שירותי אירוח ואוכל** - 5.4% לעומת 4.1% בקרב יהודים ו**שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות** - 7.2% לעומת 4.1% בקרב מועסקים יהודים. ענפים עם ייצוג יתר לעובדים חרדים הם **חינוך** - 37.8% לעומת 13.1% בקרב יהודים ו**שירותי בריאות, רווחה וסעד** - 11.3% לעומת 4.1% בקרב יהודים. כמו כן, 24.9% מהגברים הערביים עובדים בבניין ו-33.7% מהנשים הערביות עובדות בחינוך. כ-43% מהנשים החרדיות עובדות בהוראה לעומת 29% מהגברים החרדים.³⁶

בתרשים 14 להלן מוצג השכר החודשי הממוצע למשרת שכיר לפי ענפים.

³⁵ הלמ"ס, סקר כוח אדם 2018, [לוח 2.58 – מועסקים לפי ענף כלכלי וקבוצת אוכלוסייה](#), 17 בפברואר 2020.

³⁶ שם.

תרשים 14 - שכר הממוצע לפי ענף למשרת שכיר (בש"ח לחודש, ינואר 2020)³⁷

אפשר לראות כי בענפים בהם יש לערבים ייצוג יתר השכר נמוך מהממוצע – 10,830 ש"ח. כך למשל השכר בענף הבינוי 10,206 ש"ח, מסחר סיטוני וקמעוני ותיקון כלי רכב – 9,229 ש"ח, שירותי אירוח ואוכל – 5,276 ש"ח.

ניתוח של התפלגות השכירים במגזר הערבי לפי ענפים כלכליים מעלה כי בשנת 2018 כ-69.8% הועסקו בענפים בהם השכר הממוצע נמוך מהשכר הממוצע בכלל הענפים. בקרב כלל האוכלוסייה כ-53.3% הועסקו בענפים בהם השכר נמוך מהשכר הממוצע בשנת 2018.³⁸ בדומה, בענפים בהם יש לחרדים ייצוג יתר השכר נמוך מהממוצע. בענף החינוך השכר הממוצע ב-8,066 ש"ח, שירותי בריאות, רווחה וסעד 9,033 ש"ח ובענף שירותים אחרים 5,768 ש"ח.

ניתוח של התפלגות השכירים במגזר הערבי לפי ענפים כלכליים מעלה כי בשנת 2018 כ-69.8% הועסקו בענפים בהם השכר הממוצע נמוך מהשכר הממוצע בכלל הענפים. בקרב כלל האוכלוסייה כ-53.3% הועסקו בענפים בהם השכר נמוך מהשכר הממוצע בשנת 2018.³⁸ בדומה, בענפים בהם יש לחרדים ייצוג יתר השכר נמוך מהממוצע. בענף החינוך השכר הממוצע ב-8,066 ש"ח, שירותי בריאות, רווחה וסעד 9,033 ש"ח ובענף שירותים אחרים 5,768 ש"ח.

1.4 יעדי התעסוקה לשנת 2020 ויעדי הוועדה לקידום תחום התעסוקה לשנת 2030

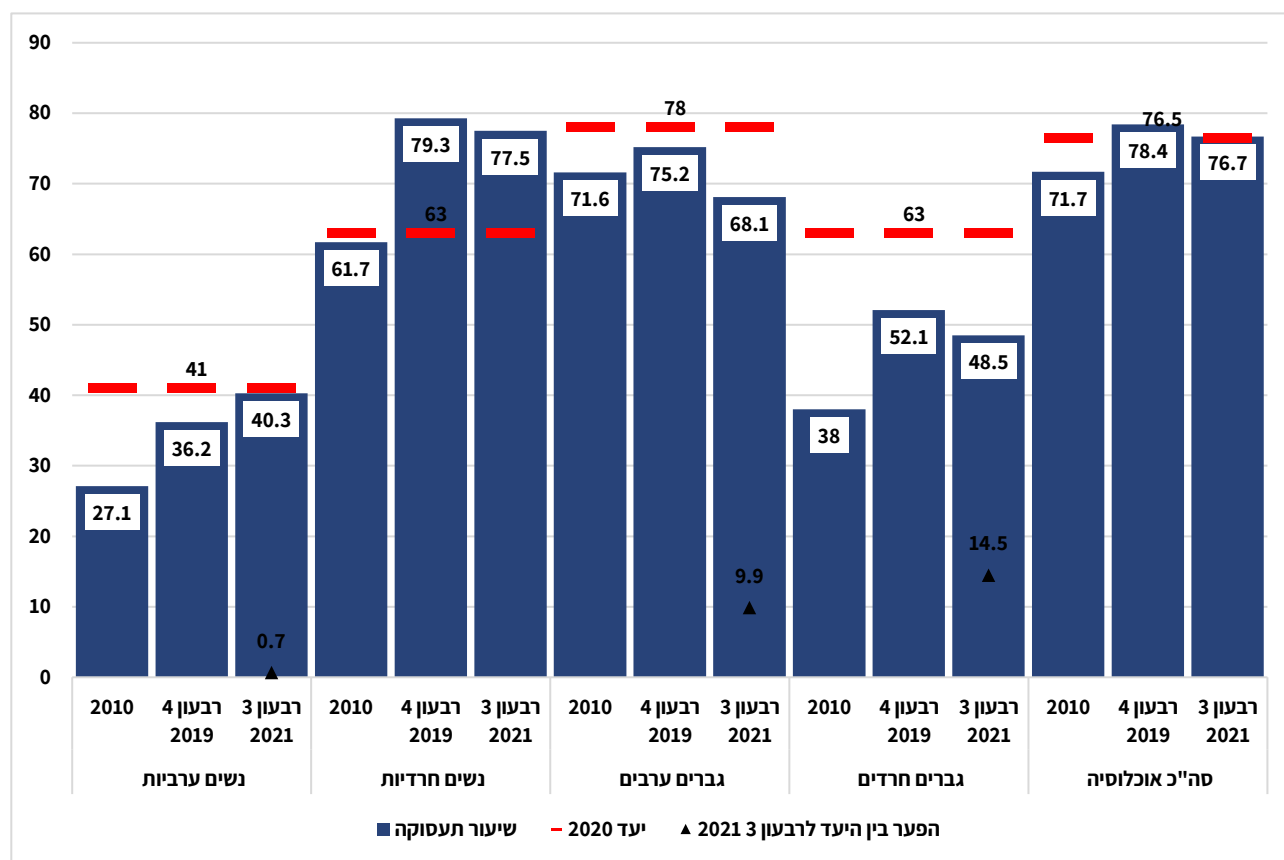
ביוני 2010 התקבלה החלטה 1994 של הממשלה ה-32 שקבעה יעדי תעסוקה לשנת 2020.³⁹ בין היתר, נקבעו יעדים לשיעורי תעסוקה לעובדים בגילאי 20-24 ולגילאי 25-64 לגברים ערבים, נשים ערביות, גברים חרדים, נשים חרדיות ושיעור התעסוקה הכללי. בתרשים 15 להלן שיעורי התעסוקה בשנים 2010 עד הרבעון השלישי של 2021, יעדי התעסוקה והפער בין שיעורי התעסוקה ב-2021 לבין יעד התעסוקה שהוצבו לשנת 2020 (בנקודות אחוז).

³⁷ הלמ"ס, השכר הממוצע לחודש למשרת שכיר של עובדים ישראלים - יולי 2020, [לוח 1 - משרות שכיר ושכר ממוצע למשרת שכיר במחירים שוטפים \(עובדים ישראלים\), נתונים מקוריים, לפי ענף כלכלי](#), 1 באוקטובר 2020.

³⁸ הלמ"ס, שנתון 2019, [מועסקים ושכירים, לפי ענף כלכלי, קבוצת אוכלוסייה ומין](#), 26 בספטמבר 2019. להרחבה: נועם דוד בוטוש, [נתוני תעסוקה ושכר בחברה הערבית בדגש על ענף ההייטק](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 13 בספטמבר 2020.

³⁹ החלטה 1994 של הממשלה ה-32, [הצבת יעדי תעסוקה לשנת 2010 - 2020](#), 15 ביולי 2010.

תרשים 15 - שיעורי התעסוקה בשנים 2010 עד רבעון שלישי 2021 ויעדי התעסוקה ל-2020 (באחוזים)⁴⁰

אפשר לראות את הדברים הבאים:

- שיעור התעסוקה הכללי ברבעון השלישי של 2021 היה 76.7%, קרוב ליעד שנקבע (76.5%).
- שיעור התעסוקה של גברים ערבים היה 68.1%, נמוך מהיעד של 78.1%⁴¹.
- שיעור התעסוקה של נשים ערביות היה 40.3%, נמוך מהיעד של 41%.
- שיעור התעסוקה של גברים חרדים היה 48.5%, נמוך מהיעד של 63%.
- שיעור התעסוקה של נשים חרדיות היה 77.5%, גבוה מהיעד של 63%.

בשנת 2019 הוקמה ועדה נוספת לגיבוש **יעדי תעסוקה 2030**, בראשות פרופ' צבי אקשטיין. הוועדה המליצה לשים דגש על **איכות העבודה והעלאת שכר**, לצד המשך העלאת שיעורי תעסוקה, על ידי הרחבת היקף ההכשרות המקצועיות ותמרוץ כספי שלהן לשיפור מיומנויות העובדים.⁴²

בלוח 2 להלן מוצגים יעדי הוועדה לשנת 2030 יעד 2020 והנתון ברבעון השלישי של 2021.

⁴⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, יעדי תעסוקה ממשלתיים, [רבעון שלישי 2021](#), 25 באוקטובר 2021.

⁴¹ הפער בשיעור התעסוקה בקרב גברים ערבים מוסבר גם בשל פרישה מוקדמת משוק העבודה. המרכז הבינתחומי הרצליה, [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030, דוח מסכם, עמ' 38](#), 15 בדצמבר 2020.

⁴² משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [ועדת תעסוקה 2020](#), אפריל 2019; [המלצות ועדת התעסוקה 2020](#), מרץ 2018.

לוח 2 - שיעור תעסוקה ברבעון שלישי 2021 ויעדי תעסוקה לשנת 2020 ו-2030 (באחוזים)⁴³

מגזר	רבעון שלישי 2021	יעד 2020	יעד 2030
גברים ערבים	68.1	78	83
נשים ערביות	40.3	41	53
גברים חרדים	48.5	63	70/65
נשים חרדיות	77.5	63	81
יהודים לא חרדים (גברים ונשים)	84.0	83	86

אפשר לראות שהיעד לשיעור התעסוקה לגברים ערבים הועלה ל-**83%** ולנשים ערביות ל-**53%**. עבור נשים ערביות הוועדה הניחה כי הגידול המהיר בהשכלתן יימשך ואולי אף יגבר ובמקביל יטופלו החסמים לשילובן בתעסוקה, בדגש להשקעה משמעותית בהשבת מיומנויות התעסוקה שלהן ובהקניית השפה העברית. הוועדה המליצה על המשך מיקוד פעולתם של מרכזי ההכוון התעסוקתי (ריאן) באוכלוסיית הנשים, פיתוח תכניות לשיפור המיומנויות וההון האנושי, בדגש על עברית, התאמת המענים בתחום מעונות היום לאוכלוסייה הערבית, קידום הכשרות ובפרט בתעשייה המסורתית והבינוי, תכנית להסבה מקצועית של אקדמאים הנמצאים בתת תעסוקה.

היעד לגברים חרדים הועלה ל-**70%/65%** (בתלות בהורדת גיל הפטור), תוך התמקדות במתן הכשרות מקצועיות והכוון תעסוקתי בגילאים צעירים, שימת דגש על שיפור ההון האנושי והמיומנות (לימודי אנגלית ומתמטיקה) ומתן תמריצים לשילוב תעסוקתי בענפים עתירי שכר כמו הייטק. היעד לנשים חרדיות הוצב על **81%**, תוך התמקדות בהמלצה לשלב ולקדם נשים חרדיות בתחומים ומקצועות עתירי שכר שאינם הוראה, כמו הייטק, בריאות ופיננסים.

במקביל הציבה הוועדה גם יעדי איכות תעסוקה, כמפורט בלוח 3, שנועדו להעלאת הפריון והשכר של קבוצות שנמצאות ברמת תעסוקה גבוהה, אך ברמת שכר נמוכה ומחסור במיומנויות נדרשות לשוק העבודה, כמו נשים חרדיות וגברים ערביים. לפי המלצות הוועדה, עבור גברים ערבים יש להתמקד **בהעלאת ההון אנושי** כמו רמת העברית; עבור נשים חרדיות יש להתמקד **בהגדלת היקפי המשרה** באמצעות תמריצים והזדמנויות.

לוח 3 - יעדי איכות התעסוקה לשנת 2030, גילאי 25-39

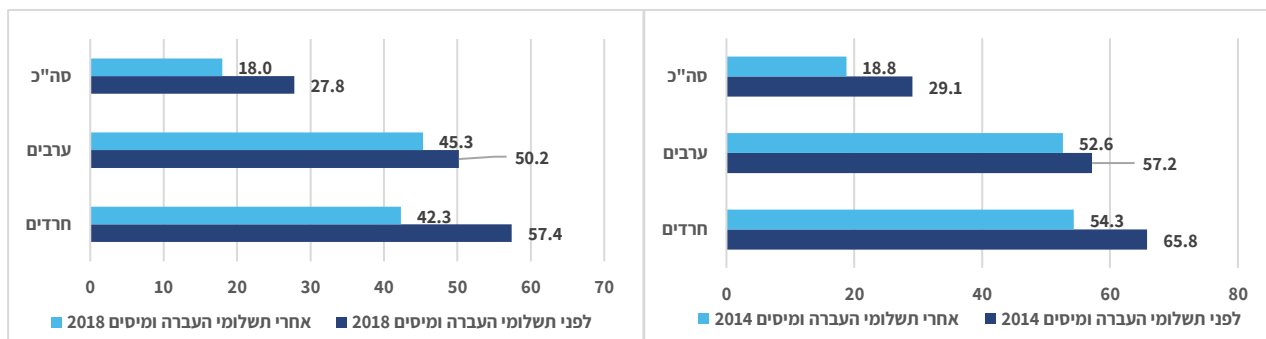
יעדי איכות תעסוקה	היעד ל-2030, גילאי 25-39
גברים ערבים	עלייה של 3% לשנה בשכר החודשי הנומינלי שיעור גבוה מהצפוי לגברים יהודים לא חרדים
נשים חרדיות	עלייה של 3.3% לשנה בשכר החודשי הנומינלי שיעור גבוה לנשים יהודיות לא חרדיות
נשים	עלייה של 2.6% לשנה בשכר החודשי הנומינלי עלייה בשיעור זה לגברים יהודים לא חרדיים
גברים חרדים	עלייה בשיעור זה לגברים יהודים לא חרדיים
נשים ערביות	עלייה בשיעור זה לנשים יהודיות לא חרדיות

⁴³ המרכז הבינתחומי הרצליה, [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030, דוח מסכם](#), 15 בדצמבר 2020. ⁴³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [יעדי תעסוקה ממשלתיים, רבעון שלישי 2021](#), 25 באוקטובר 2021.

1.5 תחולת עוני של משקי בית לפי קבוצה באוכלוסייה

בטרשים 16 מוצגת תחולת העוני של משקי בית לפי קבוצה באוכלוסייה בשנים 2014 ו-2018.

44 טרשים 16 - תחולת העוני בקרב משקי בית לפי קבוצה באוכלוסייה בשנים 2014 ו-2018 (באחוזים)

אפשר לראות כי בשנת 2018 תחולת העוני (אחרי תשלומי העברה ומיסים) במשפחות ערביות היתה **45.3%** (לעומת **52.6%** בשנת 2014), במשפחות חרדיות **42.3%** (בשנת 2014) ובכלל המשפחות **18%** (**18.8%** בשנת 2014). ישנם מאפיינים משותפים בשוק העבודה לערבים ולחרדים הגורמים לשיעורי עוני גבוהים. חלק מכך ניתן להסביר בעובדה כי התעסוקה ורמת ההכנסה נמוכים בהם מכלל האוכלוסייה, כמפורט בסעיף 1.1 לעיל.

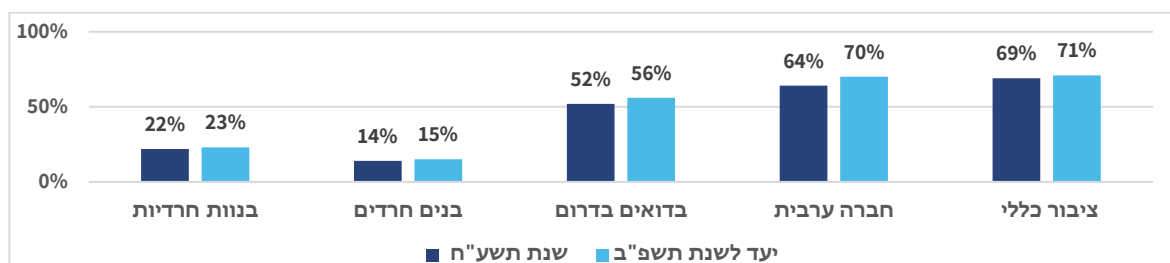
שיעור הזכאים
לבגרות בציבור
הערבי עלה בשנים
האחרונות והפער
לעומת המגזר היהודי
ירד.

1.6 הישגים בחינוך לפי קבוצה באוכלוסייה

לבעלי השכלה גבוהה סיכוי גבוה להשתלב בשוק התעסוקה ולקבל שכר גבוה. בהתפתחות כלכלית, גדל הביקוש לעובדים משכילים ומיומנים, ויורד הביקוש לעובדים לא-משכילים ולא-מיומנים.⁴⁵ שיעור הזכאים לבגרות בציבור הערבי עלה בשנים האחרונות והפער לעומת המגזר היהודי ירד. בתש"ס (1999-2000) שיעור הערבים הזכאי לתעודת בגרות היה **45%** (**64%** בחינוך היהודי), בתשע"ז (2016-2017) השיעור היה **64%** (**80%** בחינוך היהודי).⁴⁶

בטרשים 17 מוצג שיעור הזכאים לבגרות לפי מגזר בתשע"ח ויעדי משרד החינוך לתשפ"ב.

47 טרשים 17 - שיעור התלמידים הזכאים לבגרות לפי מגזר בשנת תשע"ח והיעדים לתשפ"ב

⁴⁴ המוסד לביטוח לאומי, 2018: [ממדי העוני והפערים החברתיים 2018](#), לוח 7 – תחולת עוני של משפחות לפי קבוצות אוכלוסייה, דצמבר 2019; 2014: [ממדי העוני והפערים החברתיים 2014](#), לוח 7 – תחולת עוני של משפחות לפי קבוצות אוכלוסייה, פברואר 2015.

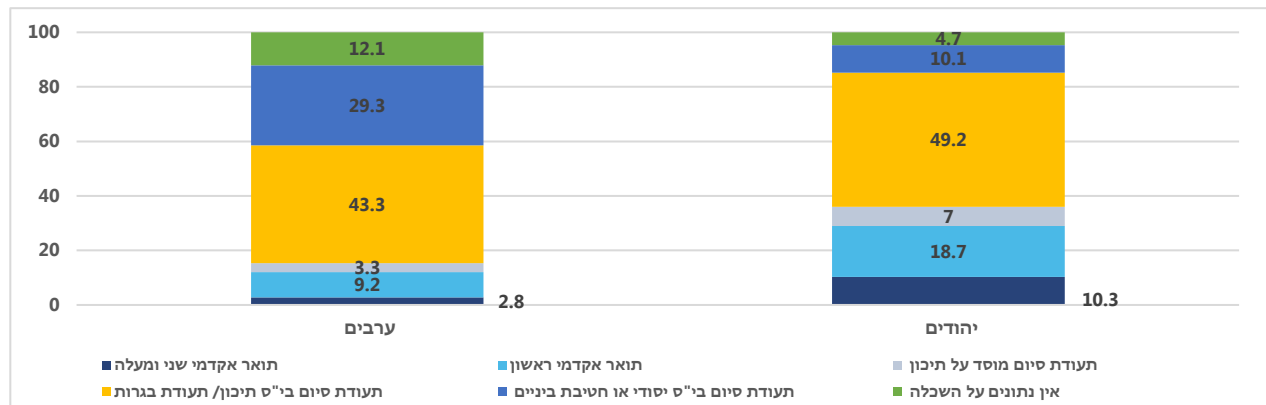
⁴⁵ מכון טאוב, [השכלה גבוהה יותר פערי תעסוקה נמוכים יותר](#), 30 בינואר 2011.

⁴⁶ הלמ"ס, [חינוך והשכלה בישראל](#), סטטיסטיקל 177, אוגוסט 2019, עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

⁴⁷ מבקר המדינה, דוח שנתי 70 ב' – [החינוך החרדי והפיקוח עליו](#), עמוד 1,084, 4 במאי 2020. עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

אפשר לראות כי בציבור הכללי שיעור הזכאות היה 69% בתשע"ח (2017-2018), ויעד של 71% בתשפ"ב (2021-2022). בחברה החרדית שיעור הזכאות לבגרות בשנת תשע"ח היה 22% לבנות (היעד 23%) ו-14% לבנים (היעד 15%). בחברה הערבית שיעור הזכאות 64% והיעד 70%. בתרשים 18 להלן בעלי התעודה הגבוהה ביותר בקרב ערבים ויהודים בשנת 2016.

תרשים 18 – בני 20-65 לפי התעודה הגבוהה ביותר שקיבלו בשנת 2016 (אחוז מכל קבוצה באוכלוסייה)⁴⁸

אפשר לראות שבשנת 2016 התעודה הגבוהה ביותר שקיבלו 15.3% מהערבים בגילאי 20-65 היתה השכלה אקדמית או על תיכונית לעומת 36% מהיהודים. שיעור הערבים שסיימו לימודים עד חטיבת ביניים היה 29.3% לעומת 10.1% מהיהודים. משקל הסטודנטים הערביים מכלל הסטודנטים עלה מ-8.3% בשנת תש"ס (1999/00) ל-16% בשנת תשע"ח (2017/18).⁴⁹

1.7 חסמים עיקריים בשוק העבודה לערבים ולחרדים

להלן מספר חסמים המקשים על השתלבות בשוק העבודה בחברה הערבית:⁵⁰

- **אחוז הזכאים לתעודות בגרות ואחוז האקדמאים אינו גבוה** למרות שהוא נמצא ברמת עלייה. רמת השליטה המלאה בשפה העברית בקרב הערבים אינה גבוהה, ומקשה על למידה במוסדות אקדמאיים. היעדר השכלה וכישורים מקצועיים מתאימים, ובכלל זה חוסר שליטה במיומנויות במחשב, מוביל להיצע משרות קטן יותר והמשכורת לרוב נמוכה.
- **נגישות תחבורתית** מועטה למוקדי תעסוקה המקשה על שילוב בשוק העבודה. מרבית האוכלוסייה הערבית גרה בפריפריה בעיקר בצפון הארץ. באזורים אלה לא קיים היצע מספיק של מקומות עבודה ביחס לכמות האוכלוסייה וקיימת תחרות גבוהה על כל משרה. עם זאת, לפי מחקר של בנק ישראל נמצא קשר חלש בין רפורמה בתחבורה בישובים ערביים לבין עלייה בשיעור התעסוקה בישובים ערביים. לפי חוקרי הבנק כדי להעלות את שיעורי

לפי מחקר של בנק ישראל נמצא קשר חלש בין רפורמה בתחבורה בישובים ערביים לבין עלייה בשיעור התעסוקה בישובים ערביים.

⁴⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [חינוך והשכלה בישראל](#), סטטיסטיקל 177, אוגוסט 2019, עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

⁴⁹ שם.

⁵⁰ גלי לוי-גינסבורג, [התעסוקה בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל מאפיינים, חסמים ומדיניות](#), משרד הכלכלה, מאי 2013.

התעסוקה בחברה הערבית יש להסיר חסמים אחרים, והתחבורה הציבורית משמשת לכל היותר גורם משלים לעניין זה.⁵¹

- **חסם תעסוקה לנשים**, אצל נשים מסורתיות קיימות תפיסות חברתיות המגבילות התרחקות מיישובי מגוריהן לצורך עבודה או לימודים. בנוסף, מיעוט מעונות יום ומשפחתונים לילדים בני 3. לפי דוח מבקר המדינה, לכ-10% מהילדים הערביים בגילאים הרלוונטיים היה מקום במעונות יום ובמשפחתונים מוכרים לעומת כ-23% מהילדים היהודים.⁵²
- **אפליה בקבלה לעבודה ובשכר**, יכולה לנבוע מסיבות שונות, כמו סיבות ביטחוניות ושליטה נמוכה באנגלית ובעברית. קיימת התאמה גבוהה בין עובדים המשתכרים שכר נמוך לבין השתייכות לקבוצת אוכלוסייה המועדת לסבול מהפרות של חוקי העבודה.⁵³

להלן מספר חסמים עיקריים המקשים על השתלבות בשוק העבודה בחברה החרדית:⁵⁴

- **רמת השכלה שונה והעדר מקצועות ליבה** אינה מאפשרת לציבור החרדי להשתלב באותו האופן כמו ביתר הציבור ומשפיע גם על רמת השכר אותה יקבל.
- **רבים מהגברים החרדים בוחרים להקדיש את זמנם ללימוד תורה**, הנשים הופכות למפרנסות העיקריות לצד הטיפול בילדים דבר שמוביל להכנסות נמוכות יותר במשקי בית.
- **משפחות חרדיות רבות מרובות ילדים**, עובדה המקשה על האשה לעבוד במשרה מלאה. בנוסף, עלויות של המסגרות לטיפול בילדים גבוהות.
- **חלק ניכר מהציבור החרדי משתדל לצמצם במידת האפשר את חשיפתו** לתרבות שאינה שלו, ומספר מקומות העבודה היעודים לציבור החרדי מצומצם יחסית.
- **ערם חרדיות, בחלקן בפריפריה, עם אזורי תעסוקה נמוכים יחסית מקשות** על בעיקר נשים חרדיות לחפש עבודה בסמוך לביתן ועל הנשים המחויבות לטפל בילדים.

2. צעדי הממשלה לקידום התעסוקה

בעשור האחרון קיבלה הממשלה כמה החלטות שנועדו להגדיל את שיעור התעסוקה של האוכלוסייה בגילאי העבודה בכלל ושל ערבים וחרדים בפרט, בעקבות תכנית יעדי התעסוקה שהציבה לשנת 2020. בסעיפים הבאים סקירה של החלטות ממשלה בנושא, תיאור הכשרות מקצועיות, תיאור האגף להכשרות מקצועיות ותיאור מרכזי הכוון תעסוקתיים.

2.1 החלטות הממשלה לעידוד התעסוקה בחברה הערבית והחרדית

לוח 4 להלן מפרט את החלטות הממשלה לעידוד תעסוקה בחברה הערבית ובחברה החרדית.

⁵¹ ארנון ברק, [השפעת התחבורה הציבורית על התעסוקה בחברה](#), בנק ישראל, 5 במרץ 2019.

⁵² מבקר המדינה, [פעולות המדינה לעידוד שילובה של האוכלוסייה הערבית בתעסוקה](#), דוח שנתי 2016, עמוד 9, 24 במאי 2016.

⁵³ ניצה קסיר, אסף צחור-שי, [תמונת מצב פיתוח כלכלי: החברה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית](#), דצמבר 2016.

⁵⁴ להרחבה: אליעזר שוורץ, [עידוד התעסוקה של נשים חרדיות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מרס 2008. אסף מלחי, [מאפייני תעסוקה במגזר החרדי לפי קבוצות גיל ואזורים](#), משרד הכלכלה, אוקטובר 2016.

רבים מהגברים
החרדים בוחרים
להקדיש את זמנם
ללימוד תורה ולא
להשתתף בשוק
העבודה. הנשים
הופכות למפרנסות
העיקריות לצד
הטיפול בילדים.

לוח 4 - החלטות הממשלה לעידוד תעסוקה בחברה הערבית ובחברה החרדית

החלטה	מועד	פירוט
1539	מרץ 2010	תכנית חומש לפיתוח כלכלי ב-12 יישובים ערבים ב-778.5 מיליון ש"ח במטרה להגדיל תעסוקת ערבים ב-18 אלף מועסקים בשנים 2010-2014. מתוך זה, כ-226.2 מיליון ש"ח לתעסוקה, 100.9 מיליון ש"ח לתחבורה ולנגישות. ⁵⁵
3211	ינואר 2011	תכנית רב שנתית לפיתוח היישובים הבדואים בצפון. בהחלטה נקבע כי התכנית תחול על 21 יישובים בסכום של 350 מיליון ש"ח, והיא כוללת בין היתר עידוד תעסוקה בכ-13 מיליון ש"ח לשם הקמת מרכזי הכוון תעסוקתי. ⁵⁶
4193	ינואר 2012	בנוסף להחלטה 1539, הקצאה של 730 מיליון ש"ח להרחבת הפעילות של מרכזי הכשרה והכוון, לסבסוד מעונות יום ולרכישת מיומנות שפה ולהשכלה בתחום הסיעוד והטכנולוגיה. מזה הוקצבו 250 מיליון ש"ח לעידוד ביקוש לעובדים ערבים ולשיפור תשתיות התעסוקה, כמו מימון בהסעות עובדים מיישובים ערביים למקומות תעסוקה. ⁵⁷
3708	ספטמבר 2011	תכנית לקידום צמיחה ופיתוח כלכליים של האוכלוסייה הבדואית, לרבות הגדלת שיעור התעסוקה, פיתוח תשתיות תומכות תעסוקה וקידום ההשכלה. ⁵⁸
2365	דצמבר 2014	תכנית לפיתוח כלכלי ביישובי המיעוטים לשנת 2015, בהמשך לתכנית החומש משנת 2010. לתכנית הוקצו 664 מיליון ש"ח כחלק מתקציב 2015 והיא יועדה ל-66 יישובים. התכנית כללה, פיתוח תשתיות תח"צ והכשרות למקצועות נדרשים. ⁵⁹
922	דצמבר 2015	תכנית חומש חדשה לפיתוח כלכלי בהיקף של 15 מיליארד ש"ח ל-5 שנים, בהמשך לתכנית הפיתוח הכלכלי לשנים 2010-2014 (החלטה 1539) ולשנת 2015 (החלטה 2365). כולל פיתוח תשתיות תחבורתיות, עידוד תעשייה ומסחר, פיתוח אזורי תעשייה ומסחר, עידוד עסקים קטנים, הגדלת התעסוקה באמצעות בניית מעונות יום והרחבת היצע משפחתונים, הרחבת מרכזי הכוון תעסוקתי והגדלת שיעור הסטודנטים מאוכלוסיית המיעוטים. ⁶⁰
3790	מאי 2018	תכנית חומש לצורך חיזוק יכולת ההשתלבות של תושבי מזרח ירושלים במשק בהיקף של 445 מיליון ש"ח לשנים 2018-2023. התכנית שמה דגש על נושאי חינוך, כמו חינוך בלתי פורמאלי (206 מיליון ש"ח), לימודי עברית (15 מיליון ש"ח), שכירת מבנים עבור מוסדות חינוך המלמדים את תכנית הלימודים הישראלית (67 מיליון ש"ח), ומעטפת ליווי ותכניות ייחודיות למוסדות חינוך המלמדים את התכנית הישראלית (כ-68 מיליון ש"ח). ⁶¹
869	דצמבר 2015	הקצרה של 3 מיליון ש"ח מתקציב משרד הכלכלה למימון תכנית לשילוב חרדים, לרבות מתן ייצוג הולם של חרדים בשירות המדינה, הקמת עתודת מצטיינים אקדמאים מקרב החרדים, הקמת מאגר סטודנטים מקרב החרדים, קידום מסלולים לשילוב מיטבי של חרדים במערכת הבריאות הממשלתית והגברת ההנגשה למשרות בשירות המדינה לאוכלוסייה החרדית. ⁶²
638	יולי 2013	נקבעו יעדי גיוס חרדים לשירות הביטחון וכן מערך תמריצים כלכליים לצורך עמידה ביעדים. ⁶³
2698	ינואר 2011	נקבעו יעדים לצורך גיוס חרדים לצה"ל ולשירות האזרחי-לאומי, בין היתר במטרה לשלבם בשוק העבודה. ⁶⁴
3564	יולי 2011	נקבעו יעדים להרחבת מערך השירות האזרחי-לאומי של מתנדבים חרדים ובני מיעוטים. ⁶⁵

2.2 הכשרות מקצועיות

מערך ההכשרות המקצועיות פועל תחת מספר גופים. רשמית הוא פועל תחת זרוע העבודה. ביולי 2021 הוחלט כי זרוע העבודה תחזור למשרד הכלכלה והתעשייה ממשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (ששמו שונה למשרד הרווחה והביטחון החברתי).⁶⁶ וזאת לאחר שביוני

⁵⁵ החלטה 1539 של הממשלה ה-32, [תכנית חומש לפיתוח כלכלי של יישובים במגזר המיעוטים](#), 21 במרץ 2010.

⁵⁶ החלטה 3211 של הממשלה ה-32, [תכנית רב שנתית לפיתוח ולהעצמת היישובים הבדואים בצפון לשנים 2011-2015](#), 15 בינואר 2011.

⁵⁷ החלטה 4193 של הממשלה ה-32, [הגדלת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ושיעור התעסוקה](#), 29 בינואר 2012.

⁵⁸ החלטה 3708 של הממשלה ה-32, [תכנית לקידום הצמיחה והפיתוח הכלכליים של האוכלוסייה הבדואית](#), 11 בספטמבר 2011.

⁵⁹ החלטה 2365 של הממשלה ה-33, [פעילות הממשלה לפיתוח כלכלי במגזר המיעוטים בשנת 2015](#), 21 בדצמבר 2014.

⁶⁰ החלטה 922 של הממשלה ה-33, [פעילות הממשלה לפיתוח כלכלי באוכלוסיית המיעוטים בשנים 2016-2020](#), 30 בדצמבר 2015.

⁶¹ החלטה 3790 של הממשלה ה-34, [צמצום פערים כלכליים חברתיים ופיתוח כלכלי מזרח ירושלים](#), 13 במאי 2018.

⁶² החלטה 869 של הממשלה ה-34, [קידום המלצות לשילוב החברה החרדית בשירות המדינה](#), 20 בדצמבר 2015.

⁶³ החלטה 638 של הממשלה ה-33, [שילוב חרדים ובני מיעוטים בשירות צבאי אזרחי לצורך שילובם בשוק העבודה](#), 28 ביולי 2013.

⁶⁴ החלטה 2698 של הממשלה ה-33, [קידום השירות הצבאי והאזרחי במגזר החרדי](#), 9 בינואר 2011.

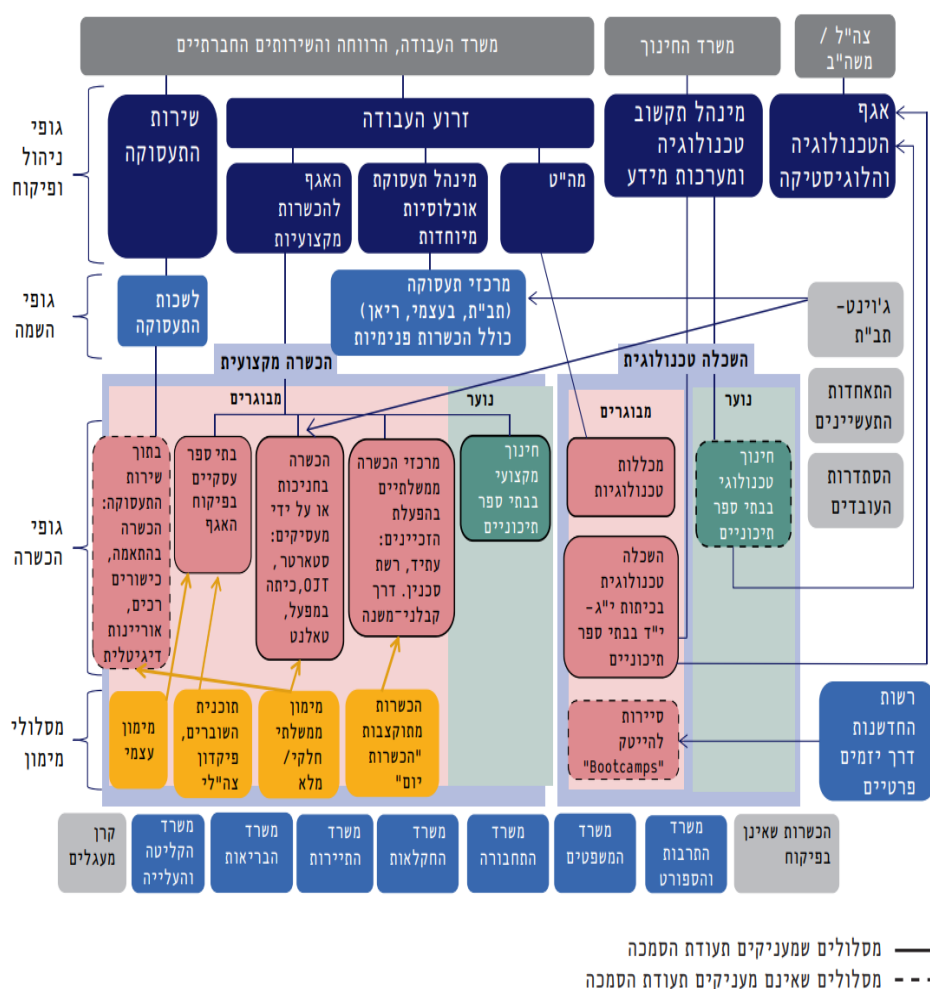
⁶⁵ החלטה 3564 של הממשלה ה-32, [הרחבת מערך השירות האזרחי - לאומי של מתנדבים חרדים ובני מיעוטים](#), 31 ביולי 2011.

⁶⁶ החלטה 133 של הממשלה ה-36, חלוקת משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים ואיחוד זרוע העבודה עם משרד הכלכלה והתעשייה, יולי 2021. חלקים מזרוע העבודה נותרו במשרד הרווחה: תעסוקה נתמכת, תוכנית מעבר כולל מגמה לעתיד ותוכנית ענ"ן, ותוכנית תעסוקה לרווחה מתוך מינהל תעסוקת אוכלוסיות.

2016 הוחלט על העברת תחום התעסוקה ממשרד הכלכלה למשרד הרווחה.⁶⁷ באחריות הזרוע, בין היתר, האגף להכשרה מקצועית, מה"ט (המכללות הטכנולוגיות) ומינהל אוכלוסיות מיוחדות הממונה על תעסוקת מיעוטים, חרדים ואוכלוסיות מיוחדות. הזרוע מופקדת על הלימודים המקצועיים לנוער ומבוגרים וכן על ההשכלה הטכנולוגית למבוגרים המתבצעת במכללות הטכנולוגיות שתחת מה"ט. ההשכלה הטכנולוגית של נוער וכן של מבוגרים בכיתות י"ג-י"ד פועלות תחת משרד החינוך. הכשרות נוספות מקצועיות וטכנולוגיות מתבצעות באגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה בצה"ל לפני השירות או במהלכו במימון משרד הביטחון.

תרשים 19 מציג את המערך של ההכשרה בישראל.

⁶⁸תרשים 19 – מערך ההכשרות המקצועיות בישראל

אפשר לראות כי במערך הכשרות מקצועיות נוטלים חלק מספר גופים המשמשים כגופי השמה כמו שירות התעסוקה. שירות התעסוקה מעניק יעוץ תעסוקתי ומפנה גם הוא לקורסים להכשרה

⁶⁷ החלטה 1754 של הממשלה ה-34, [העברת תחום התעסוקה ממשד הכלכלה והתעשייה למשרד הרווחה והשירותים החברתיים ושינוי שם המשרד](#), יולי 2016.

⁶⁸ איתן רגב, **מערך ההכשרות המקצועיות בישראל: חסמים כשלים ואתגרים**, המכון הישראלי לדמוקרטיה, יולי 2020

מקצועית במימון מלא או חלקי. לצד מרכזי שירות התעסוקה קיימים גם מרכזי תעסוקה המעניקים גם הם יעוץ תעסוקתי לאוכלוסיות מיוחדות כמו חרדים, ערבים ואתיופים. קיימים גם הכשרות מקצועיות בהיקף קטן הפועלים משרד הקליטה והעלייה, משרד הבריאות ואחרים. מסמך זה יתמקד בהכשרות מקצועיות למבוגרים תחת האגף להכשרה מקצועית.

2.3 האגף להכשרה מקצועית וסוגי ההכשרות ומימונם

אגף בכיר להכשרה מקצועית במשרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים הוא הזרוע הממשלתית שנועדה לקדם ולפתח את הכשרת ההון האנושי והמקצועי לפי צרכיו המשתנים והמעודכנים של המשק על ידי בניית תשתיות כוח אדם מקצועי טכנולוגי ומעודכן.⁶⁹

מידי שנה האגף מכשיר ומסמך עשרות אלפי מבוגרים במאות מגמות לימוד המותאמים לצרכי האוכלוסייה השונות, וכן עוסק בשילוב לימודים והכשרה מקצועית, בעבודה של בני נוער הלומדים במסגרות של כ-60 בתי ספר מקצועיים של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, הפזורים ברחבי הארץ. מסמך זה מתמקד בעיקר בהכשרות מקצועיות למבוגרים.

בין תפקידיו האגף יוזם, מתכנן ומפקח על השתלמויות מקצועיות, הסבה מקצועית בכ-20 ענפים במשק הכולל יותר מ-350 מקצועות במגוון מסלולי לימוד (ביניהם כ-70 מקצועות בעלי רישוי) בהתאמה לאוכלוסיות היעד. ההכשרות המקצועיות מתקיימות במגוון ענפי הכשרה המקבילים לענפי התעסוקה במשק: בניין וסביבה, דפוס צילום והפקה, הארחה, חשמל ואלקטרוניקה, טקסטיל, מחשבים, מנהל, שרטוט, מטפלות, טיפוח חן, מכונות, עץ ורהיטים, רכב ותחבורה.⁷⁰

המימון להכשרה מקצועית ניתן למעוניינים ברכישת מקצוע או הסבה מקצועית, המופנים בדרך כלל על ידי גופים המוסמכים, לרבות שירות התעסוקה או מרכזי הכוון. ניתן להגיש בקשה גם באופן עצמאי. מי שאינו זכאי למימון לימודים על ידי המדינה, יכול להירשם גם ללימודי הכשרה מקצועית במוסדות פרטיים המפוקחים על ידי האגף. במוסדות אלו הלימודים ניתנים בתשלום.

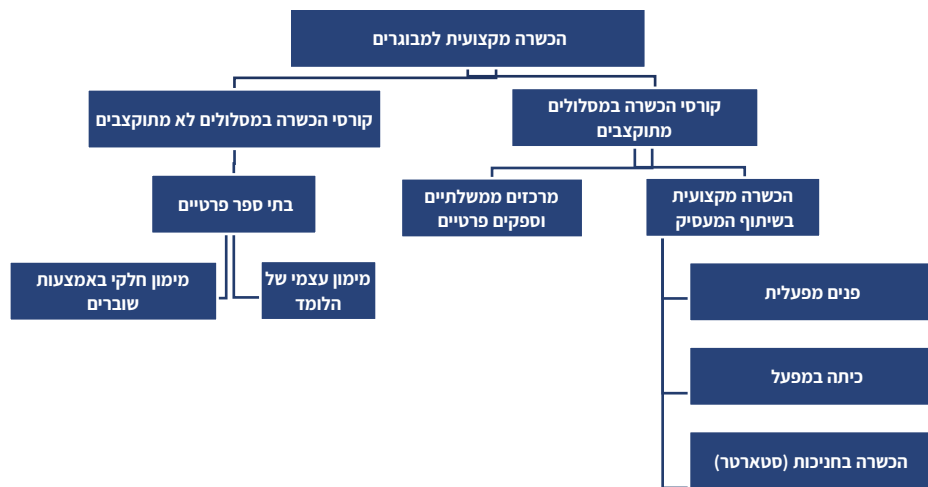
הלימודים נמשכים ברובם עד שנה ונעשים במרכזי הכשרה ממשלתיים המופעלים על ידי זכיינים ובמוסדות פרטיים ובמפעלים במסגרת שת"פ עם מעסיקים. הקורסים הם במימון האגף או באמצעות מימון חלקי או מלא של הלומד, מפוקחים על ידי האגף ובסופם הלומד מקבל תעודה. השכלה טכנולוגית למבוגרים, מאופיינת בחלקה במקצועות שונים מהכשרות מקצועיות (כמו הנדסאות וטכנאות), ניתנת ברובה במכללות טכנולוגיות באחריות מה"ט (משרד החינוך). תרשים 20 סוקר סוגי ההכשרות השונים ומימונם בהם עוסק מסמך זה.

הלימודים נמשכים ברובם עד שנה ונעשים במרכזי הכשרה ממשלתיים המופעלים על ידי זכיינים ובמוסדות פרטיים ובמפעלים במסגרת שת"פ עם מעסיקים.

⁶⁹ האגף פועל מכוח החלטה 1995 של הממשלה, [שינוי מבנה הרגולציה בתחום התעסוקה במשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה](#), 15 ביולי 2010. ביולי 2016 הועבר תחום התעסוקה ממשרד הכלכלה והתעשייה למשרד הרווחה והשירותים החברתיים. החלטה 1885 של הממשלה, [שינוי מבנה הרגולציה ממשרד הכלכלה והתעשייה למשרד הרווחה והשירותים החברתיים ושינוי שם המשרד](#), 31 ביולי 2016.

⁷⁰ משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים, זרוע העבודה אגף בכיר להכשרה מקצועית ולפיתוח כוח האדם, כניסה: 7 בנובמבר 2020.

תרשים 20 - סוגי ההכשרות השונות ומימונם⁷¹

הכשרה מקצועית למבוגרים ניתנת בשני מסלולים מרכזיים: קורסי הכשרה **במסלולים לא מתוקצבים** אליהם מגיעים התלמידים, **ומסלולים מתוקצבים**, כמפורט להלן:

- **הכשרות מתוקצבות, בתכנון ובפיקוח של האגף להכשרה מקצועית.** מבוצעות במרכזי הכשרה יומית ממשלתיים ועל ידי ספקים פרטיים שזכו במכרז, במימון מלא של המדינה. ההכשרות הן בדרך כלל במתכונת של חמישה ימים בשבוע, כ-7 שעות ביום למשך מספר חודשים עד שנה. הכשרות במימון המדינה מיועדות לבלתי מועסקים או למועסקים בעבודה בלתי מקצועית, המעוניינים לרכוש מקצוע או לבצע הסבה מקצועית. ההפניה לקורסים אלו מבוצעת בדרך כלל על ידי גופים המוסמכים לכך, כמו שירות התעסוקה או מרכזי הכוון.
- **הכשרות שאינן מתוקצבות.** ניתנות במוסדות פרטיים שבפיקוח האגף המוכרים ועומדים בתנאי הפיקוח. בקורסים שאינם מתוקצבים, דורשי עבודה וקבוצות אוכלוסייה ייעודיות יכולים לקבל מהמדינה סבסוד חלקי של הקורס באמצעות תכנית שוברים.⁷²

ללומדים בקורסי הכשרה, מתוקצבים ולא מתוקצבים, יש זכאות אישית לדמי אבטלה (לתקופה עד ימי האבטלה המרביים או עד 138 יום לאדם שאינו בוגר 12 שנות לימוד) או להבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי. למובטל בהכשרה מקצועית ישולמו דמי אבטלה בשווי 70% מדמי האבטלה המגיעים לו, ובניכוי תשלומים שקיבל בהכשרה המקצועית. עם זאת, נקבעו סוגי הכשרות בהן ישולמו דמי אבטלה בשיעור מלא, לרבות ריתוך, עיבוד שבבי, בישול אתני ואחרים. בעקבות משבר הקורונה, תלמידים בהכשרה מקצועית מטעם שירות התעסוקה הזכאים לדמי אבטלה קיבלו **דמי אבטלה בשיעור מלא** בתקופה 1 באוגוסט 2020 עד 30 ביוני 2021, ולא בשיעור של 70%. בחודש יולי 2021 הוארכה זכות זו עד סוף שנת 2021. ב-27 בדצמבר 2021

⁷¹ הלמ"ס, [הכנסתם של בוגרי 2016 בקורסים להכשרה מקצועית ומבוגרים](#), 10 בנובמבר 2020.

⁷² איתן רגב, [מערך ההכשרות המקצועיות בישראל: חסמים כשלים ואתגרים](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, יולי 2020

אשרה וועדת העבודה והרווחה לקריאה ראשונה הצעת חוק לפיה לא יקוזזו כבעבר 30% מדמי האבטלה למשתתפים בהכשרות מקצועיות.⁷³

תוכנית השוברים של האגף מאפשרת לדורשי עבודה לקבל מימון חלקי להכשרה מקצועית שהאגף מכיר בה, בשונה מהקורסים במרכזי ההכשרה, שהסבסוד שלהם מלא.

עוד בעקבות משבר הקורונה, פרסמה זרוע העבודה נוהל חדש שנכנס לתוקף ב-1 בנובמבר 2020 המרחיב את אוכלוסיות היעד לקבלת שוברים והם מחולקים לשתי קבוצות. גם סוגי ההכשרות והמימון בגינם חולקו לשלוש רשימות (ולא שתיים כבעבר), אופק תעסוקתי ברמה גבוהה, אופק תעסוקתי ברמה בינונית, הזכות למימון, ומקצועות עם אופק תעסוקתי עם רמה נמוכה (כמו מצילים, איפור ומזכירות רפואית) שאינן זוכות למימון.⁷⁴

בקבוצה א': גברים חרדים, יוצאים בשאלה, אוכלוסייה ערבית, אנשים עם מוגבלות, יוצאי אתיופיה, צעירים בסיכון עד גיל 30, מטופלות ומטופלים בקצה הרצף, אסירים משוחררים שהשתחררו בשלוש השנים האחרונות או נמצאים בתוכנית שיקום האסיר משתתפים בתוכנית תעסוקה במימון ופיקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים לרבות נמצאים בחל"ת מעל 3 חודשים ודורשי עבודה, אנשים המוגדרים כהורה עצמאי, מקבלי גמלת הבטחת הכנסה.

בקבוצה ב': דורשי עבודה שמופנים על ידי שירות התעסוקה ואינם עונים על ההגדרה של קבוצה א', בני 45 ומעלה שאינם נמנים על אחד מאוכלוסיות היעד, צעירים בסיכון בגילאי 18 עד 30, תושבי ישובים ואזורים שהוגדרו בעלי עדיפות לאומית, מקבלי הכון תעסוקתי במרכז צעירים שבמימון ופיקוח של המשרד לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל.⁷⁵ ההפניה לקבלת ההכשרה לפי תנאים נוספים שנקבעו מתבצעת על ידי שירות התעסוקה, מרכזי הכון וגופים אחרים.

גובה המימון לו זכאים האנשים באוכלוסיית היעד נע בין 65%-ל-90% ובנוסף יוענק מענק השמה בסך של 2,000 ש"ח. השוני בגובה המימון תלוי להשתייכות קבוצת האוכלוסייה ובמקצועות ההכשרה. התנאים לקבלת מענק ההשמה הם: משתתף סיים את הקורס בהצלחה והוכחה כי המשתתף השתלב בשוק העבודה בתחום המקצועי בו הייתה ההכשרה.⁷⁶

פרט לכך האגף מעניק דמי קיום לזכאים הלומדים במקצועות נדרשים – 1,500 ש"ח בחודש ועד ל-6,000 ש"ח לכל הקורס (גברים חרדים עד 8,000 ש"ח) ומענק התמדה.⁷⁷

⁷³ הצעת חוק הביטוח הלאומי, תיקון דמי אבטלה למי שנמצא בהכשרה מקצועית תשפ"א 2021 של יו"ר ועדת העבודה והרווחה, חה"כ אפרת רייטן, חברת הכנסת חוה עטיה וקבוצת ח"כים נוספים, 27 בדצמבר 2021.

⁷⁴ משרד העבודה, [תוכנית למתן שוברים להכשרה מקצועית ותעסוקתית לקראת השתלבות בעולם העבודה מס' 1.6](#); [נספח ג': רשימת מקצועות בעלות אופק תעסוקתי בדרגה גבוהה](#); [נספח ג' 2: מקצועות בעלי אופק תעסוקתי בדרגה נמוכה](#), כניסה: 22 בנובמבר 2020.

⁷⁵ שם, [נספח א, אוכלוסיית היעד](#).

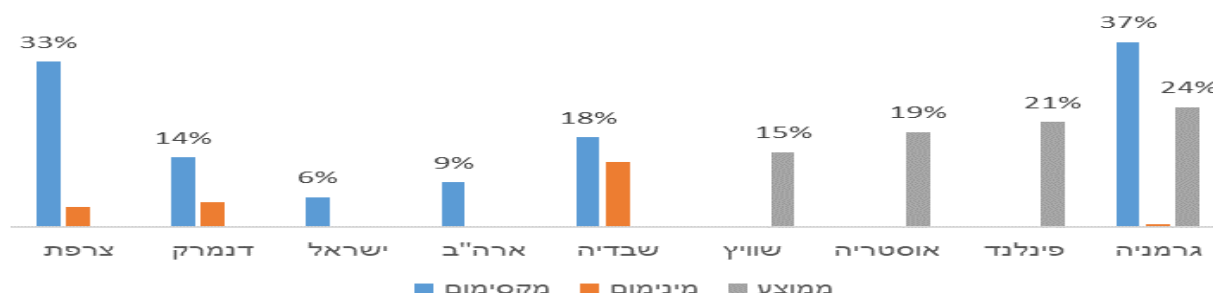
⁷⁶ משרד העבודה והרווחה, [תוכנית למתן שוברים להכשרה מקצועית ותעסוקתית לקראת השתלבות בעולם העבודה מס' 1.6](#).

⁷⁷ משרד העבודה והרווחה, [הכשרות מבוגרים סיוע ומענקים](#), כניסה: 18 בנובמבר 2020.

תוכנית השוברים של האגף מאפשרת לדורשי עבודה לקבל מימון חלקי להכשרה מקצועית שהאגף מכיר בה, בשונה מהקורסים במרכזי ההכשרה שהסבסוד שלהם מלא.

לפי מחקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה, קשיי פרנסה ושילוב עבודה עם הכשרה הן סיבות עיקריות לנשירה מהכשרות. בתרשים 21 שיעור דמי קיום מהשכר החציוני במדינות מפותחות.

תרשים 21 - שיעור דמי הקיום מהשכר החציוני בישראל ובמדינות מפותחות (2018 - 2019)⁷⁸

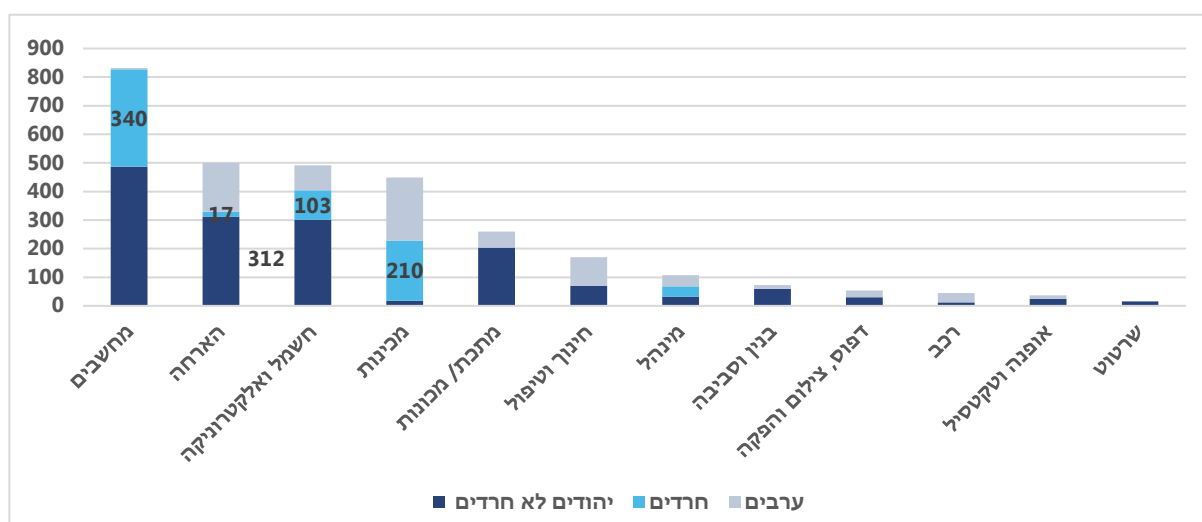

השיעור המרבי של דמי הקיום ביחס לשכר החציוני בישראל הוא 6%, נמוך בהשוואה ליתר המדינות.

אפשר לראות כי השיעור המרבי של דמי הקיום ביחס לשכר החציוני בישראל הוא 6%, נמוך בהשוואה ליתר המדינות. בצרפת ובגרמניה השיעור הוא הגבוה ביותר (33%-37%). לפי זרוע העבודה, 50% מהנושאים מהכשרות מקצועיות נשרו בגלל מצבם הכלכלי ו-74% מקרב המועמדים ענו כי תמיכה כספית היתה מסייעת להם לסיים את ההכשרה. בכוונת זרוע העבודה להגדיל את גובה דמי הקיום המרביים ל-2,500 ש"ח בחודש ול-15,000 ש"ח בכל הקורס.⁷⁹

בתרשים 22 התפלגות הלומדים בהכשרות מתוקצבות במימון מלא לפי תחום ומגזר ב-2016.

תרשים 22 - התפלגות הלומדים בהכשרות המתוקצבות במימון מלא לפי תחום הכשרה ומגזר, 2016⁸⁰

אפשר לראות כי בשנת 2016 רוב התלמידים בהכשרות המתוקצבות היתה בתחומי מחשבים, הארכה וחשמל ואלקטרוניקה, בקרב חרדים ובקרב ערבים הארכה.

⁷⁸ המכון הישראלי לדמוקרטיה, [מחקר דמי קיום להכשרות מקצועיות](#), ממצאים עיקריים, שרית עזרי ויזל, יעל מלצר, אלון פורת ירדן קידר, יוני 2021. ההשוואה גובה דמי קיום מהשכר החציוני, בהכשרות דומות שנמשכות שנה לפחות. בישראל דמי קיום מרביים בשנה הם 6,000 ש"ח, המהווים 6% מהשכר החציוני השנתי.

⁷⁹ זרוע העבודה, [דמי קיום/ מלגות הכשרה - מצגת בכנס של מכון הישראלי לדמוקרטיה](#), יוני 2021.

⁸⁰ איתן רגב, [מעריך ההכשרות המקצועיות בישראל: חסמים כשלים ואתגרים](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, עמוד 39, יולי 2020.

2.4 מרכזי הכוון תעסוקתיים

מינהל תעסוקת אוכלוסיות במשרד העבודה מפעיל תכניות הכוון תעסוקתיות בקרב ערבים וחרדים, במטרה לשפר הון אנושי והשמות. התכניות מספקות סל שירותים, מסלולי מעסיקים, והכשרות מקצועיות, תוך התחשבות בצורכי האוכלוסייה ובאורחות חייה.

2.4.1 מרכזי הכוון במגזר הערבי: מרכזי ריאן

בשנת 2012 החל משרד העבודה להפעיל את ריאן – מרכזי תעסוקה לאוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית. בתחילה באמצעות הג'וינט והחל משנת 2019 במימון ממשלתי מלא ובאמצעות מפעילים עסקיים.⁸¹ המרכזים נותנים תמיכה, סיוע וליווי לאוכלוסיית היעד, על מנת להבטיח את מיצוי יכולותיהם וכישר השתכרותם לשם השתלבות בעבודה. משרד העבודה הגדיר יעדים כמותיים של משתתפים לפי מגדר ולפי קבוצות באוכלוסייה – ערבים, דרוזים, צ'רקסים ובדואים. כך למשל, היעד הכמותי לפי מגדר כלל תמהיל משתתפים של 70% נשים ו-30% גברים כדי לקדם את העמידה ביעדי הממשלה בתעסוקת נשים בחברה הערבית.⁸²

מרכזי התעסוקה פזורים ב-23 מוקדים ומאפשרים אבחונים תעסוקתיים, הכנות לראיונות עבודה, סדנאות, השלמת מיומנויות, כמו עברית ואנגלית ויישומי מחשב, והפניה לקורסים ומימון הכשרות מקצועיות, כאלה שהמפעיל מארגן או הכשרות אחרות המאושרות על ידי האגף להכשרות מקצועיות. לכל מפעיל מערך קשרי מעסיקים היוצר קשרים עם חברות ועסקים על מנת לפעול להשמת המשתתפים, ליצור שותפויות אסטרטגיות ארוכות טווח, לארגן הכשרות מקצועיות בתוך המפעילים וזיהוי ביקושים. בעקבות משבר הקורונה המרכזים עברו למתכונת של עבודה וליווי משתתפים מרחוק באמצעות הזום והטלפון. **התכנית מתוקצבת ל- 5 שנים ועלותה 300 מיליון ש"ח.** בלוח 5 מוצג ניצול תקציב של מרכזי ריאן בשנים 2017-2019.

לוח 5 - תקציב ומספר השמות במרכזי ריאן בשנים 2017-2019⁸³

נתון	2017	2018	2019
ניצול התקציב (במיליון ש"ח)	44.3	45.1	29.2
מספר השמות	6,397	7,452	5,214

אפשר לראות כי בשנת 2017 התקציב שנוצל במרכזי ריאן היה כ-44.3 מיליון ש"ח, בשנת 2018 כ-45.1 מיליון ש"ח ובשנת 2019 כ-29.2 מיליון ש"ח, ירידה של 35.2% לעומת 2018. במשרד העבודה מסבירים בין היתר את הירידה בניצול התקציב בשנת 2019 בשינוי המפעילים שמאופיינת בדרך כלל בניצול נמוך.⁸⁴ מספר ההשמות מתוך המשתתפים הפעילים היה 19,063 בשנים 2017-2019. מספר ההשמות בשנת 2019 היה 5,214 נמוך בכ-30% לעומת 2018.

⁸¹ מרכזי ריאן שהוקמו על ידי משרד העבודה מופעלים על ידי אלפנאר, ארגון חל"צ (חברה לתועלת הציבור) הפועלת לצמצום פערי תעסוקה בחברה הערבית, וארגון בעצמי, הפועל לשילוב בעבודה של אוכלוסיות עולים, ערבים וחרדים. ריאן, [מי אנחנו](#), כניסה: 4 בנובמבר 2020.

⁸² משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 21 באוקטובר 2020.

⁸³ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 21 באוקטובר 2020.

⁸⁴ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 16 בדצמבר 2020.

בשנת 2012 החל משרד העבודה להפעיל את ריאן – מרכזי תעסוקה לאוכלוסייה הערבית הדרוזית והצ'רקסית. מרכזי התעסוקה פזורים ב-23 מוקדים ומאפשרים בין היתר אבחונים תעסוקתיים והכנה לראיונות עבודה.

2.4.2 מרכזי הכוון במגזר החרדי

מאז 2013 נפתחו בהדרגה 12 מרכזי הכוון הפזורים בריכוזי אוכלוסייה חרדית (המכסים כ-85% מהאוכלוסייה החרדית בארץ). המרכזים מעניקים למשתתפים הכוונה תעסוקתית, לרבות כלי אבחון תעסוקתי, סדנאות תעסוקה, סיוע בלימודי בסיס, סיוע בהשמה, שיעורי עזר, הפנייה להכשרה מקצועית ועוד. לאורך השנים נתנו מרכזים אלה שירות לכ-45 אלף משתתפים פעילים, מתוכם כ-11,000 נוספו בשנת 2018. **התקציב מוערך בכך-45 מיליון ש"ח לשנה** (מתוכם כ-36% להפעלת המרכזים העירוניים). בלוח 6 להלן מוצג מספר המשתתפים החדשים והמושמים במרכזי הכוון לחרדים בשנים 2017-2019.

לוח 6 - מספר המשתתפים והמושמים במרכזי הכוון תעסוקתי לחרדים (2017-2019)⁸⁵

שנה	משתתפים חדשים	מתוכם: מושמים	משתתפות חדשות	מתוכם: מושמות
2017	6,995	5,016	4,547	3,347
2018	7,618	5,338	5,294	3,631
2019	6,921	4,652	4,991	3,221
סך הכול	21,534	15,006	14,832	10,199
שיעור המושמים	69.7%			68.8%

אפשר לראות כי בשנים 2017-2019 היו במרכזי הכוון 21,534 משתתפים חדשים ו-14,832 משתתפות חדשות, ובסך הכול 36,366 משתתפים חדשים. שיעור ההשמה מסך המשתתפים החדשים היה 69.7% בקרב גברים ו-68.8% בקרב נשים.

2.5 הכשרות מקצועיות לחברה הערבית

כאמור, את ההכשרות המקצועיות ניתן לחלק למסלול על ידי תכנית ריאן, מסלול על ידי שוברים הניתנים ללומדים כולל מרכז הכוון, שירות התעסוקה ותכניות נוספות, וקורסים הניתנים על ידי האגף להכשרה מקצועית. בלוח 7 להלן מוצג מספר המשתתפים שהופנו להכשרות וקיבלו שוברים למימון חלקי של הקורס באמצעות מרכזי הכוון ובאמצעות שירות התעסוקה.

לוח 7 - משתתפים בהכשרות באמצעות שוברים⁸⁶

שנים	מגדר	כמות שוברים	סך עלות שוברים (במיליוני ש"ח)
2017	גברים	945	7.6
	נשים	1,094	8.5
2018	גברים	1,067	9.3
	נשים	1,257	9.6
2019	גברים	890	7.6
	נשים	1,337	10.3
2020	גברים	353	2.9
	נשים	373	2.8
סך הכול		7,316	58.7

⁸⁵ שם.

⁸⁶ משרד העבודה והשירותים החברתיים, דואל, 12 בנובמבר 2020.

אפשר לראות כי בשנים 2017 – 2020 הוקצו שוברים בהיקף של כ-58.6 מיליון ש"ח. בשנת 2019 הוקצו שוברים לגברים ונשים בהיקף של כ-18 מיליון ש"ח מתוכם הוקצו שוברים בהיקף של 7.6 מיליון ש"ח לגברים ובנוסף 10.3 מיליון ש"ח לנשים.

פורסטק היא תכנית המסובסדת על ידי משרד העבודה שמטרתה לשלב בעבודה בתעשייה עתירת ידע סטודנטים, אקדמאים או הנדסאים מאוכלוסיית החברה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית, בוגרי מקצועות טכנולוגיים (מקצועות ההייטק).

התכנית מקנה **הדרכות והכשרות מקצועיות** לסטודנטים לקראת סיום הלימודים או לבוגרים במקצועות טכנולוגיים שלא השתלבו במקצוע מאז לימודיהם ושעמדו במיונים ובמבחנים של התכנית. התכנית כוללת הדרכות, כמו ליווי בתהליך הכניסה לתפקיד, עדכון שוטף של הידע המקצועי גם באמצעות הקניית השפה האנגלית, והקניית מיומנויות לחיפוש עבודה. קיימים גם קורסים למגזר הערבי במגוון תחומים. התכנית מפעילה גם מנטורים שמלווים את בוגרי התכנית במשך שישה חודשים.⁸⁷ **התקציב המיועד לתכנית זו הוא כ-4.9 מיליון ש"ח בשנה** בשנים 2017-2019, מתוכם נוצלו כ-3.6 מיליון ש"ח בשנים 2017 ו-2018 (לא נמסרו עדיין נתונים לגבי שנת 2019).⁸⁸ בלוח 8 להלן מספר ההשמות דרך תכנית פורסטק בשנים 2017-2019.

לוח 8 - מספר ההשמות באמצעות תכנית פורסטק לשנים 2017-2019⁸⁹

נתון	2017	2018	2019
השמות גברים	330	73	277
השמות נשים	79	22	91
סך הכול	409	95	368

אפשר לראות כי מספר ההשמות בשנת 2017 היה 409, בשנת 2018 היה 95 ובשנת 2019 היה 368. בשנים 2017-2019 78% מההשמות היו לגברים ו-22% לנשים. בלוח 9 מוצג מספר המשתתפים בהכשרות תכנית פורסטק ומספר ההשמות בעקבות התכנית בשנים 2018-2019.

לוח 9 - מספר המשתתפים וההשמות בהכשרות בתכנית פורסטק בשנים 2018-2019⁹⁰

נתון	2017	2018	2019
משתתפים	142	34	96
מתוכם הושמו לעבודה	לא נמסר	11	11
משתתפות	35	16	29
מתוכן הושמו לעבודה	לא נמסר	4	9

אפשר לראות כי מספר המשתתפים בהכשרות המקצועיות בשנת 2019 היה 96 מתוכם הושמו 11 (11.5%), מספר המשתתפות היה 29 מתוכן הושמו 9 (31%). בידי המשרד לא קיימים נתוני תקציב מובהקים שכן ישנם תלמידים ערבים המשולבים בקורסים לאוכלוסייה הכללית ואינם רק

⁸⁷ להרחבה: אתר [פורסטק](#), כניסה: 19 בנובמבר 2020.

⁸⁸ התקציב וניצולו מחושב לפי שנות פעילות המרכז ולא לפי שנה קלנדרית.

⁸⁹ משרד העבודה והשירותים החברתיים, דואל, 12 בנובמבר 2020.

⁹⁰ משרד העבודה, דואל, 12 בנובמבר 2020. ההפעלה בשנת 2018 החלה בחודש ספטמבר באופן מלא בעקבות סיבות משפטיות.

פורסטק היא תכנית
המסובסדת על ידי
משרד העבודה
שמטרתה לשלב
בעבודה בתעשייה
עתירת ידע
סטודנטים, אקדמאים
או הנדסאים
מאוכלוסיית החברה
הערבית, הדרוזית
והצ'רקסית, בוגרי
מקצועות טכנולוגיים.

בקורסים ייעודיים אשר תוקצבו למגזר הערבי. ניתן לאמוד את התקציב על-ידי הכפלת כמות התלמידים בעלות ממוצעת עבור תלמיד בקורס מתוקצב. עלות ממוצעת לתלמיד בקורס מתוקצב הינה 15,000 ש"ח. בלוח 10 להלן מוצג התקציב המופנה למימון הכשרות מקצועיות למגזר הלא יהודי בשנים 2018 ו- 2019 על פי סוגי ההכשרה.

לוח 10 – הערכת תקציב המשתתפים בקורסים ובהכשרות מתוקצבות של משרד העבודה⁹¹

מסלול הכשרה	2018					2019				
	מספר קורסים	סך תלמידים	מהם: נשים	לא יהודים	מהם: נשים לא יהודיות	מספר קורסים	סך תלמידים	מהם: נשים	לא יהודים	מהם: נשים לא יהודיות
במימון האגף	198	3,419	1,102	621	402	179	3,059	1,072	520	279
בשיתוף המעסיק	97	798	248	103	8	103	749	213	123	49
הכשרות אחרות	29	670	442	506	416	52	976	448	454	340
במימון חיצוני	20	410	116	16	6	39	832	632	199	192
סך הכול	344	5,297	1,908	1,246	832	373	5,616	2,365	1,296	860
אומדן עלות*				18.7	12.5				19.4	12.9

* במיליוני ש"ח.

אפשר לראות כי אומדן עלות ההכשרה של אוכלוסייה לא יהודית במימון המשרד הייתה 18.7 מיליון ש"ח בשנת 2018 (מזה 12.5 מיליון ש"ח להכשרות נשים), ו-19.4 מיליון ש"ח בשנת 2019 (מזה 12.9 מיליון ש"ח להכשרות נשים). סך המוכשרים הלא יהודים בשנת 2019 היה 1,296.

תכנית אשת חיל: התכנית פותחה במטרה לקדם תעסוקת נשים, בדרך כלל אימהות מסורתיות, בעלות השכלה נמוכה, ללא ניסיון תעסוקתי ומקבלות שירותי רווחה או בעלות פוטנציאל לקבל שירותי רווחה. מרבית הקבוצות שנפתחו בשנים האחרונות היו בקרב החברה הערבית והסתיימו. לפי המשרד, לאור תקצוב חלקי של התכנית, קבוצות חדשות מהחברה הערבית נפתחו בהיקפים נמוכים.⁹² בתקופה מאוגוסט 2013 ועד סוף 2017 השתתפו בתכנית 2,326 נשים ערביות.⁹³

בקרב אוכלוסיות רווחה מתקיימות תכניות תעסוקה כמו רווחה – יתד, עוצמה ונושמים לרווחה, במסגרתן פועלות קבוצות גם בקרב החברה הערבית. תכנית נוספת היא תכנית **עובדים ביחד**, המיועדת לצעירים בפרפריה הדרומית. גם תכנית זו הייתה מיועדת לחברה הכללית וכללה משתתפים מקרב הקהילה הבדואית. התכנית שהייתה תכנית פיילוט עומדת להסתיים בקרוב.⁹⁴

2.6 הכשרות מקצועיות במגזר החרדי

הכשרות מקצועיות לחרדים ניתנות במספר מסלולים קורסים מתוקצבים באופן מלא, קורסים במימון חלקי הניתנים באמצעות שוברים, הכשרה בשיתוף מעסיקים (OJT או כיתה במפעל)

⁹¹ משרד העבודה, מכתב, 16 בדצמבר 2020. עיבוד של מרכז המחקר והמידע של הכנסת. הסימון לגבי לא יהודי בוצע על ידי מוסד ההכשרה כך שיתכן וישנן סטיות בנתונים.

⁹² שם.

⁹³ ג'וינט ישראל תב"ת, **אשת חיל תעסוקת נשים**, כניסה: 11 באוקטובר 2020.

⁹⁴ משרד העבודה, דואל, 21 באוקטובר 2020.

תכנית אשת חיל
פותחה במטרה לשלב ולקדם תעסוקת נשים, בדרך כלל אימהות מסורתיות, בעלות השכלה נמוכה, וללא ניסיון תעסוקתי ומקבלות שירותי רווחה או בעלות פוטנציאל לקבל שירותי רווחה.

והכשרות במימון מרכזי הכוון. ברוב הקורסים ניתנת במקביל מכינה להכשרה מקצועית. הלימודים ניתנים במימון מלא (קורסים מתוקצבים) או חלקי (מסלול שוברים), וכן ישנן הכשרות משותפות עם מעסיקים. הקורסים מתקיימים במגוון מקצועות לרבות חשמל, מתכת, מחשבים ועוד. בלוח 11 להלן מוצג מספר לומדים בסוגי הכשרות המקצועיות בשנים 2017–2019.

לוח 11 – מספר הלומדים בסוגי ההכשרות המקצועיות בשנים 2017–2019⁹⁵

שנה	מתוקצבים	עם מעסיקים	שוברים	במימון המרכז	סך הכול
2017	619	150	614	193	1,576
2018	761	45	1060	213	2,079
2019	938	14	1034	378	2,364
סך הכול	2,318	209	2,708	784	6,019

אפשר לראות כי בשנת 2019 מספר הלומדים החרדים בהכשרות היה 2,364, גידול של 50% בהשוואה לשנת 2017. בסך הכול למדו בהכשרות בשנים אלו 6,019 תלמידים. מתוכם: 2,318 קורסים בתקצוב מלא, 209 הכשרות בשילוב עם המעסיקים, 2,708 באמצעות שוברים ו-784 במימון המרכז. בלוח 12 להלן מפורטת עלות ההכשרות לפי הכשרות מתוקצבות והכשרות באמצעות השוברים (כלומר במימון חלקי).

לוח 12 – תקציב הכשרות מקצועיות מתוקצבות ושוברים לחרדים בשנים 2017–2019 (מיליוני ש"ח)⁹⁶

שנה	הכשרות מתוקצבות	שוברים	סך הכול
2017	5.0	5.3	10.3
2018	5.9	10.4	16.3
2019	7.0	8.8	15.9

אפשר לראות כי תקציב הכשרות מתוקצבות ושוברים היה 15.8 מיליון ש"ח בשנת 2019. המשרד מעניק תמיכה בלימודי הנדסאות לחרדים הלומדים במכללות להנדסאים וטכנאים (90% מעלות המכינה, 100% מעלות שכ"ל). עבור נשים מופעלת באמצעות משרד החינוך ומה"ט תכנית הכשרה חלופית, המאפשרת לימודי הנדסאות בסמינרים כחלופה ללימודי הוראה. בלוח 13 להלן מוצג מספר הלומדים החרדים המתוקצבים על ידי המשרד בלימודי הנדסאות.

לוח 13 – מספר הלומדים החרדים בלימודי הנדסאות השונים בשנים 2017–2019⁹⁷

שנה	גברים	נשים	סך הכול
2017	1,327	2,599	3,905
2018	1,417	2,963	4,380
2019	1,306	3,120	4,449

⁹⁵ אין עדיין נתונים על החלוקה המגדרית. לפי תשובת משרד העבודה, השמות של בוגרי הכשרה מקצועית נמדדת באמצעות סקרי בוגרים המבוצעים כ-3 שנים לאחר סיום הלימודים כך שהנתונים אינם זמינים. עם זאת, המשרד מקפיד ללוות את תלמידי ההכשרה ולסייע בהשמתם באמצעות מרכזי ההכוון. משרד העבודה, דואל, 21 באוקטובר 2020.

⁹⁶ משרד העבודה, דואל, 21 באוקטובר 2020.

⁹⁷ שם.

אפשר לראות כי מספר הלומדים במימון המשרד בשנת 2019 היה 4,449, גידול של 13.9% לעומת 2017. מספר הגברים ירד ב-1.6% ומספר הנשים עלה ב-20%. בשנת 2019 כ-70% מהלומדים היו נשים. בשנים 2017-2019 למדו 12,734 תלמידים במסגרות אלו. בלוח 14 מוצג תקציב התמיכה בלימודי הנדסאות לחרדים במכללות להנדסאים וטכנאים בשנים 2017-2019.

לוח 14 - תקציב לימודי הנדסאות לחרדים במכללות להנדסאים וטכנאים לפי מגדר (במיליוני ש"ח)⁹⁸

שנה	גברים חרדים	נשים חרדיות	סך הכול
2017	13.5	12.5	26.0
2018	18.0	22.0	40.0
2019	24.0	22.0	46.0

אפשר לראות כי תקציב התמיכות ללימודי הנדסאות לחרדים ב-2019 היה 46 מיליון ש"ח, גידול של 76.9% לעומת 2017. בשנים 2017-2019 התקציב היה 112 מיליון ש"ח, 50.4% לנשים חרדיות ו-49.6% הופנה לגברים חרדים.

תוכניות נוספות למגזר החרדי:⁹⁹

תכנית ח"ן: תכנית מעטפת משלימה לתכנית הכשרה חלופית בסמינרים לבנות. המשתתפות מקבלות תהליך ייעוץ והכוון בבחירת תחום הלימודים וליווי והכנה לקראת השתלבות בעבודה. תקציב התכנית הוא כ-2.5 מיליון ש"ח לשנה, החלה בשנת 2018, לאחר תקופת פיילוט בתב"ת.

יזמות וסיוע לעסקים קטנים: תכנית המלווה פעילות של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לעידוד יזמות והקמת עסקים במגזר החרדי, וזאת באמצעות מגוון כלי סיוע.

משפיעים: תכנית להכשרה ושילוב של חרדים בשירות המדינה ובשלטון המקומי. התכנית מופעלת כחלק ממימוש החלטת הממשלה בדבר שילוב חרדים בשירות המדינה. התכנית סיימה את מחזור הראשון ונכון לדצמבר 2020 בהקפאה עקב קשיים תקציביים. תקציב התכנית הוא 5 מיליון ש"ח (מתוכם 2.5 מיליון ש"ח מתקציב מדינה) ל-2 מחזורים, שמהם הסתיים אחד. במסגרת התכנית שולבו בשירות המדינה 44 עמיתים.

הזנקים: מיזם משותף עם עמותת ידידות טורונטו, שמטרתו שילוב חרדים בהייטק באמצעות עידוד, הכוונה וליווי בלימודים אקדמיים במקצועות הרלוונטיים וסיוע בהשתלבותם, ובמקביל פעילות משלימה מול המעסיקים. תקציב התכנית הוא 10 מיליון ש"ח (מתוכם 5 מיליון ש"ח תקציב מדינה) לשני מחזורים (מחזור אורך 5 שנים). התכנית טרם הגיעה לשלב ההשמה.

שילוב חרדים בהייטק: מיזם משותף שצפוי לצאת לדרך במהלך 2021, שתכליתו פיתוח מסלולים חדשים לשילוב חרדים בהייטק, לרבות הכשרות, כלי מעטפת, פעילות עם מעסיקים ועוד. תקציב התכנית הוא 12 מיליון ש"ח (מתוכם 6 מיליון ש"ח מתקציב מדינה) לשנתיים.

⁹⁸ שם.

⁹⁹ משרד העבודה, דואל, 21 באוקטובר 2020.

שילוב חרדים בהייטק
הוא מיזם משותף
שצפוי לצאת לדרך
במהלך 2021,
שתכליתו פיתוח
מסלולים חדשים
לשילוב חרדים
בהייטק, לרבות
הכשרות, כלי
מעטפת, פעילות עם
מעסיקים.

חינוך: השלמת פערים השכלתיים, הכשרה מקצועית ופיתוח אישי במקביל ללימודים תורניים, לצעירים חרדים בשיבות אלטרנטיביות (פועל כיום באמצעות הג'וינט). תקציב התכנית הוא 6.5 מיליון ש"ח לשנתיים (צפויה הארכה והרחבה לקראת 2021).

קורס אנגלית דיגיטלי: קורס שנבנה בשיתוף ישראל דיגיטלית, ללימודי אנגלית בצורה מותאמת לחברה החרדית. הקורס הסתיים ועלה לאוויר וכרגע אף מופעלות קהילות דיגיטליות לטובת ליווי הלומדים. עלות הקורס היא מיליון ש"ח חד פעמי.

2.7 תכניות הכשרה בשיתוף עם המעסיק

2.7.1 רקע

תכנית **הכשרה במקום העבודה** או **דנט** (On The Job Training), סטרטגיה ופיתוח וניהול במפעל הן תכניות המבצעות הכשרה יחד עם המעסיק, ובמסגרתן המעסיק מקבל סבסוד שכר על הסיוע בהכשרת העובדים. משרד העבודה משתתף בתשלום בסך של 2,000 ש"ח לחודש לעובד לתקופת הכשרה מחודש עד 6 חודשים, ובסיוע בשכר לחונך לעובדים החדשים. מענקים מוגדלים בתכנית זו ניתנים למעסיק בין היתר עבור הכשרת נשים ערביות או חרדים (מענק נוסף של 2000 ש"ח בגין קליטת העובד). תכנית דנט הוקפאה בשנת 2020 עד לקבלת תקציב.¹⁰⁰

תכנית הדומה לתכנית דנט היא תכנית **סטרט** שהיא בשיתוף ג'וינט ישראל ומשרד העבודה, הרווחה. התכנית משלבת הכשרה עיונית ומעשית במוסד הלימודים, לצד עבודה בשכר אצל מעסיק, בהנחיה וליווי חונך מטעמו, ורכישת מיומנויות במקום העבודה. תכנית זו הכשירה 600 עובדים בשנים 2016–2018.¹⁰¹

מסלול **כיתה במפעל**, מאפשר למעסיקים לפתוח קורס הכשרה מקצועית ייעודי לקבוצת דורשי עבודה בתחומים שונים. ההכשרה העיונית מתבצעת אצל המעסיק או במוסד מוכר, וההכשרה המעשית אצל המעסיק. במסגרת התכנית המעסיק מקבל מענק נוסף של עד 2,000 ש"ח בגין העסקת עובד מאוכלוסייה מועדפת כמו ערבים או חרדים, מעבר ל-1000 ש"ח בגין כל עובד.¹⁰²

בשנת 2016 בכל שלוש התכניות האלה למדו 2,000 עובדים. התקציב שהועבר בשנים 2016–2017 למימון שלוש התכניות שהוזכרו לעיל היה כ-15 מיליון ש"ח בכל אחת מהשנים כך שניתן להעריך כי היקף התקציב שהופנה לתכניות אלה עבור אוכלוסיות כמו ערבים וחרדים הסתכם בסכומים נמוכים של מיליוני ש"ח בודדים.¹⁰³

מסלול כיתה במפעל,
מאפשר למעסיקים
לפתוח קורס הכשרה
מקצועית ייעודי
לקבוצת דורשי
עבודה בתחומים
שונים. ההכשרה
העיונית מתבצעת
אצל המעסיק או
במוסד מוכר.

¹⁰⁰ משרד העבודה, [הוראות מנכ"ל מס 1.2 מסלול הכשרת עובדים ישראלים תוך כדי עבודה בענפי התעשייה והשירותים](#), 14 במרץ 2019.

¹⁰¹ ג'וינט ישראל – תב"ת, [מדריך לעבודה עם מעסיקים בישום הכשרה מקצועית בחניכות](#), מאי 2019.

¹⁰² משרד העבודה, [נוהל הכשרה במסלול כיתה במפעל](#), עדכון אחרון: 9 ביולי 2019.

¹⁰³ איתן רגב, [מערכת ההכשרות המקצועיות בישראל, חסמים כשלים ואתגרים](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, עמ' 51, יולי 2020.

2.7.2 סבסוד שכר מסלולי תעסוקה של משרד הכלכלה

הרשות להשקעות ולפיתוח התעשייה והכלכלה במשרד הכלכלה והתעשייה תומך בקליטת עובדים מאוכלוסיות מיוחדות ששיעור השתתפותן נמוך - חרדים, מייעוטים, בעלי מוגבלויות והורים יחידים. התכנית מבוצעת באמצעות מענקים למעסיקים עובדים מאוכלוסיות אלה. כך למשל, המעסיק יכול לקבל סבסוד שכר של 20%-27.5% מעלות שכר של עד 16 אלף ש"ח בחודש לעובד חדש שמגויס למשך 30 חודשים. המעסיק נדרש לגייס עובדים בכמות מזערית, עלות שכר מזערית ולתמהיל עובדים של אוכלוסיות מיוחדות.¹⁰⁴

מסלול אחר נועד לשילוב מתמחים ממגזר המיעוטים **בתעשיות עתירות ידע** - בתכנית זו מושם דגש על סיוע בקליטת סטודנטים, מתמחים ובוגרי תואר אקדמי ממגזר המיעוטים שלימודיהם או השכלתם הם בתחומי טכנולוגיה עתירת ידע (כימיה, פיסיקה, מחשבים, הנדסה), בתעשייה עתירת ידע. המעסיק יכול לקבל מענק של עד 40% בממוצע מעלות השכר עד לתקרת עלות שכר של 13 אלף ש"ח, תוך שהוא נדרש לתקופת העסקה של 12-24 חודשים.¹⁰⁵ בתחילת אוקטובר 2020 פירסם משרד הכלכלה והתעשייה נוהל המקל על הוראות אלה, בין היתר הופחת המספר המזערי של עובדים שהמעסיק צריך לגייס על מנת לקבל את המענק.¹⁰⁶

2.8 ההכשרות המקצועיות בשנת 2019 ובשנת 2020

מספר סך המשתתפים בהכשרות המקצועיות בשנת 2020 היה 36,522,¹⁰⁷ לעומת 55,562 בשנת 2019, ירידה של **34.3%**.¹⁰⁸ את הירידה מייחסים בזרוע העבודה בהיעדר תקציב ובמשבר הקורונה. עם זאת, מציינים במשרד כי ישנם קורסים נוספים שאושרו במסלולים בשיתוף עם המעסיק וגם מתוקצבים שישפיעו על הנתונים בתחילת שנת 2021.

בשנת 2019 למדו 49,192 תלמידים בהכשרות הלא מתוקצבות (88.5% מסך התלמידים בהכשרות המתוקצבות והלא מתוקצבות) ב- 3,338 קורסים. 23,734 היו נשים (כ-48%). מסך התלמידים כ-29% היו ערבים, וכ-5.8% חרדים. בתרשים 24 להלן מספר המשתתפים לפי קבוצת אוכלוסייה בהכשרות מקצועיות לא מתוקצבות בשנת 2019.

¹⁰⁴ משרד הכלכלה והתעשייה, [תכנית סיוע לקליטת עובדים נוספים בעסקים בישראל](#) מס' 4.17. גיל אלוני, הרשות להשקעות ופיתוח התעסוקה והכלכלה, [מצגת](#).

¹⁰⁵ משרד הכלכלה והתעשייה, התכנית לשילוב מתמחים מהאוכלוסייה הערבית בתעשייה עתירת ידע, עדכון: 15 יוני 2016. גיל אלוני, הרשות להשקעות ופיתוח התעסוקה והכלכלה, [מצגת](#).

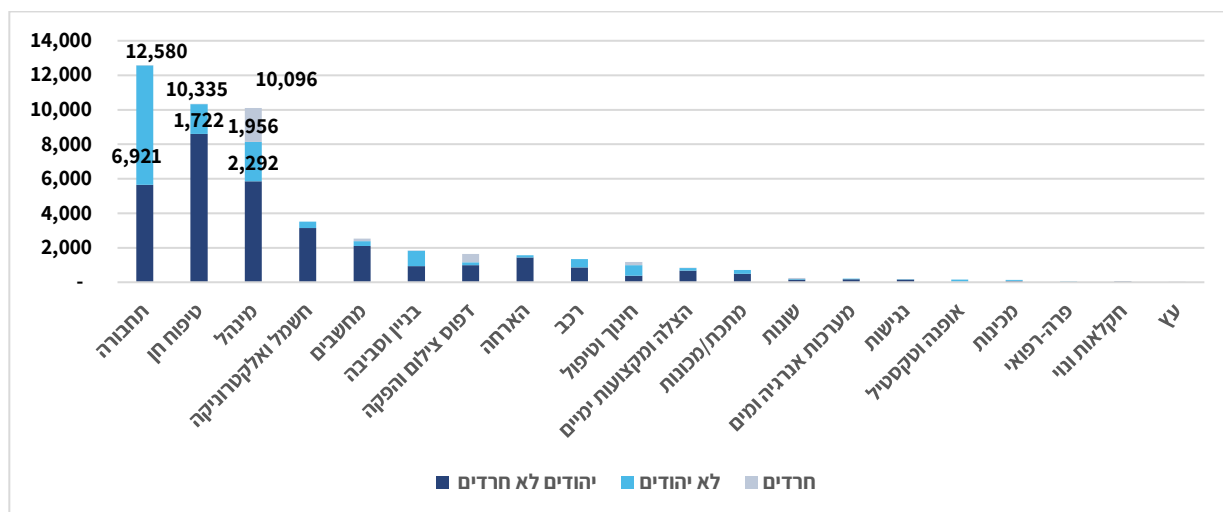
¹⁰⁶ משרד הכלכלה והתעשייה, [נוהל להקלות לעסקים בעקבות משבר הקורונה](#), עדכון: 20 באפריל 2020, [נוהל להקלות לעסקים בעקבות משבר הקורונה](#), 1 באוקטובר 2020.

¹⁰⁷ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב 9 בדצמבר 2021.

¹⁰⁸ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב 16 בדצמבר 2020.

התכנית מבוצעת
באמצעות מענקים
למעסיקים
המעסיקים עובדים
מאוכלוסיות אלה. כך
למשל, המעסיק יכול
לקבל סבסוד שכר
של 20%-27.5%
מעלות שכר של עד
16 אלף ש"ח בחודש
לעובד חדש שמגויס.

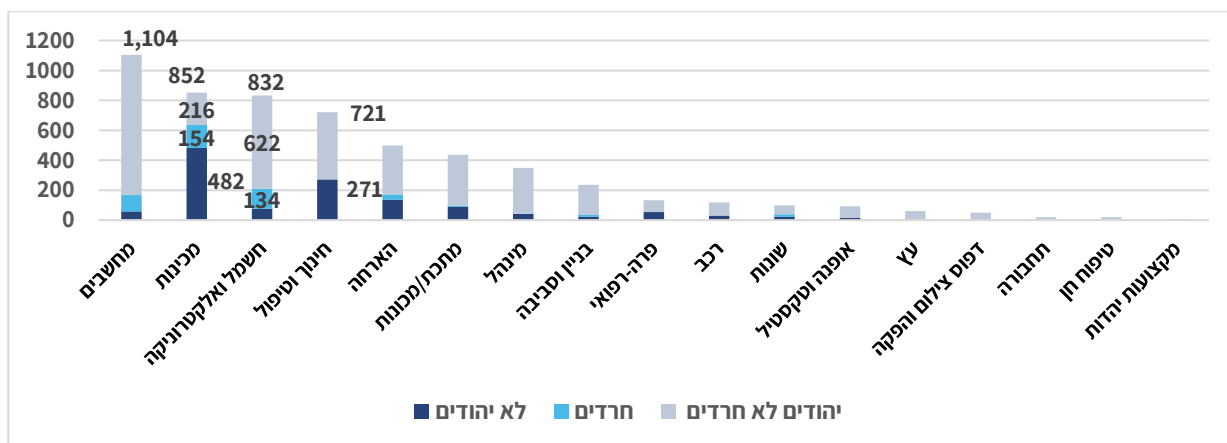
תרשים 24 - המשתתפים בהכשרות מקצועיות לא מתוקצבות בשנת 2019¹⁰⁹

אפשר לראות כי בתחום התחבורה היו 12,580 תלמידים, ובו היו גם מרבית התלמידים הלא יהודים (6,921). עוד ענף בולט בקרב התלמידים הלא יהודיים והחרדים הוא ענף המינהל (2,292 ו-1,956 בהתאמה). 1,722 לא יהודים היו בקורסים בענף הטיפול (מרביתם נשים).

מספר המשתתפים בקורסים המתוקצבים על ידי המדינה בשנת 2019 היה 5,621 משתתפים (כ-42% מתוכם נשים) ב-373 קורסים. כ-23% היו שייכים למגזר הלא יהודי, וכ-8.4% חרדים. בתרשים 25 להלן המשתתפים בהכשרות מקצועיות מתוקצבות בשנת 2019.

תרשים 25 - המשתתפים בהכשרות מקצועיות מתוקצבות בשנת 2019¹¹⁰

הענפים בעלי מספר התלמידים הגבוה ביותר היו מחשבים (1,104 תלמידים) וחשמל ואלקטרוניקה (832 תלמידים). 852 תלמידים היו במכונות¹¹¹ מתוכם 154 חרדים, ו-482 לא יהודים. ענף בולט נוסף הוא החינוך, בו היו 721 תלמידים ומתוכם 271 תלמידים לא יהודים.

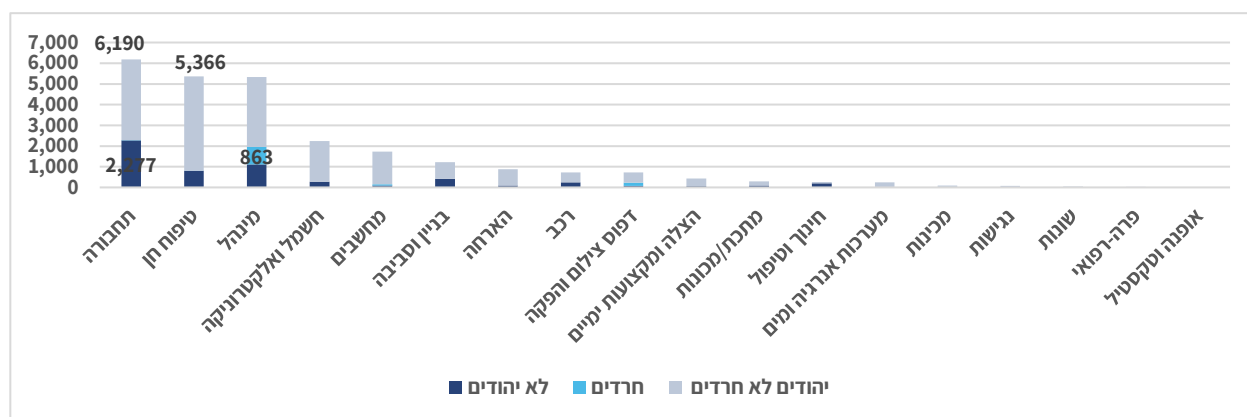
¹⁰⁹ שם.

¹¹⁰ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב 16 בדצמבר 2020.

¹¹¹ מכינות למועמדים להכשרה מקצועית כוללות בין היתר שפה ומתמטיקה, הקניית הרגלי למידה והכנה ללימודי המשך בהכשרה מקצועית.

בשנת 2020 למדו 33,930 תלמידים בהכשרות הלא מתוקצבות (92.9% מסך התלמידים בהכשרות המתוקצבות והלא מתוקצבות) ב-2,482 קורסים. 16,124 מהמשתתפים היו נשים (כ-48%). מסך התלמידים בהכשרות אלה כ-21% היו לא יהודים, וכ-5.8% חרדים. בתרשים 26 להלן המשתתפים בהכשרות מקצועיות מתוקצבות בשנת 2020.

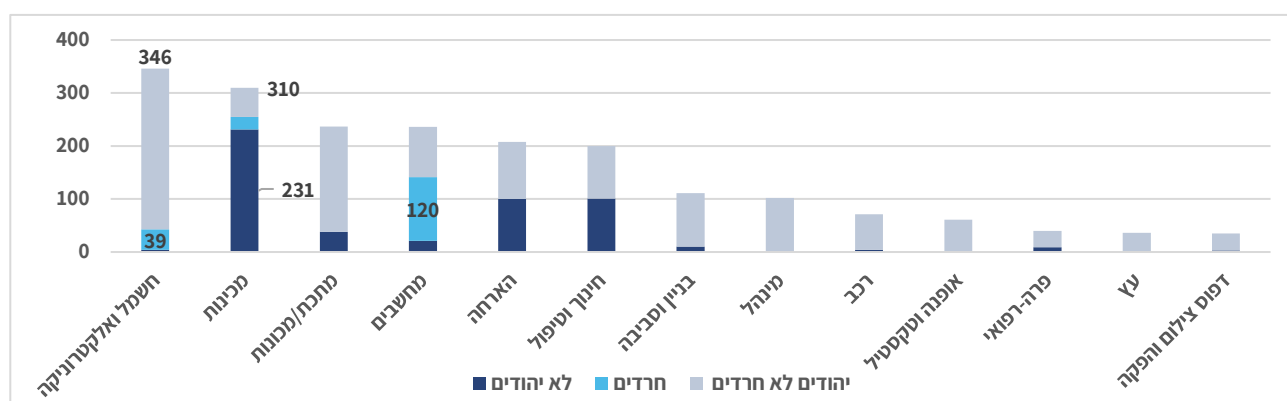
תרשים 26 - המשתתפים בהכשרות מקצועיות הלא מתוקצבות בשנת 2020 לפי ענף¹¹²

בדומה לשנת 2019 מספר התלמידים הרב ביותר היה בתחום התחבורה (6,190 תלמידים), בו התרכזו גם מרבית התלמידים הלא יהודים (2,277). גם בשנת 2020 בלט ענף המינהל בקרב התלמידים הלא יהודיים והחרדים (1,104 ו-863 בהתאמה).

מספר המשתתפים בקורסים המתוקצבים על ידי המדינה בשנת 2020 היה 2,592 משתתפים (כ-38% מתוכם נשים) ב-148 קורסים. כ-24% היו שייכים למגזר הלא יהודי, ו-6.7% חרדים. בתרשים 27 המשתתפים בהכשרות מקצועיות המתוקצבות בשנת 2020 לפי ענף.¹¹³

תרשים 27 - המשתתפים בהכשרות מקצועיות המתוקצבות בשנת 2020 לפי ענף¹¹⁴

בדומה לשנת 2019 מספר התלמידים הרב ביותר היה בתחום התחבורה, בו התרכזו גם מרבית התלמידים הלא יהודים.

¹¹² משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הנתונים לפי קורסים מתייחסים לעשרת החודשים הראשונים של 2020, מכתב 16 בדצמבר 2020.

¹¹³ מכתב משרד הכלכלה, זרוע העבודה, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 בדצמבר 2021.

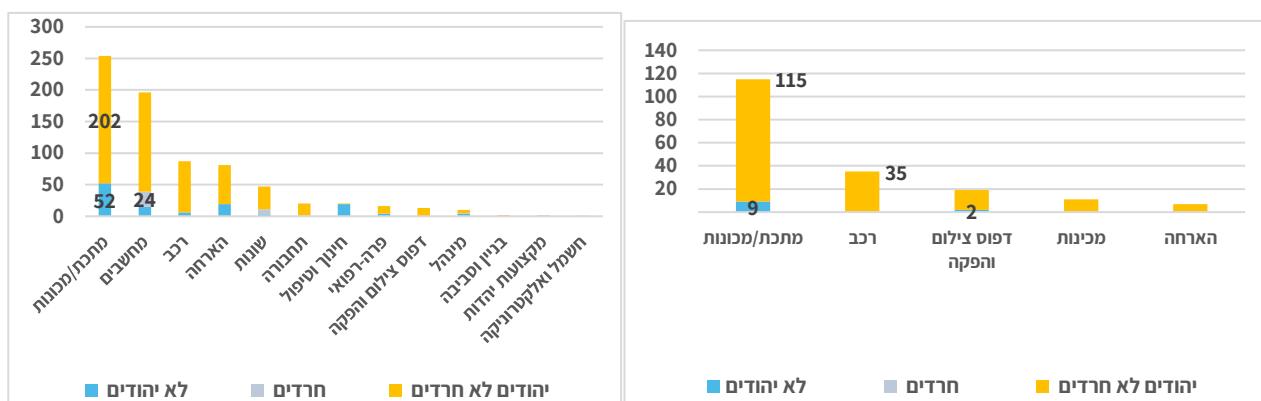
¹¹⁴ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הנתונים לפי קורסים מתייחסים לעשרת החודשים הראשונים של 2020, מכתב 16 בדצמבר 2020.

הענף בעל מספר התלמידים הגבוה ביותר היה חשמל ואלקטרוניקה (346 תלמידים) ומכינות (310) בו גם בולט המגזר הלא יהודי - 231 תלמידים. ייצוג גבוה יש בענף המחשבים למגזר החרדי - 120 חרדים מתוך 236 משתתפים.

לפי נתוני משרד העבודה, בשנת 2020 היו 12 הכשרות בשיתוף המעסיק (סטרטר, וכיתה במפעל בלבד), לעומת 103 הכשרות בשלוש המסלולים (סטרטר, OJT, וכיתה במפעל) בשנת 2019. בשנת 2019 היו 749 משתתפים (123 לא יהודים, ו-35 חרדים) לעומת 187 משתתפים בשנת 2020. מספר הענפים גם הוא התכווץ משמעותית בשנת 2020.

בתרשים 28 פירוט של המשתתפים בהכשרות בשיתוף המעסיק לפי ענף וקבוצות אוכלוסייה.

תרשים 28 - המשתתפים בהכשרות מקצועיות בשיתוף המעסיק בשנים 2019 - 2020¹¹⁵

אפשר לראות כי הענף הבולט בשנים 2019-2020 היה המתכת והמכונות עם 254 משתתפים ב-2019 ו-115 משתתפים ב-2020. ב-2019 היו 52 מהמגזר הלא היהודי בענף המתכת ו-24 בענף המחשבים. בשנת 2020, עם הירידה במספר המשתתפים בהכשרות, היו 9 בענף המתכות ו-2 בענף הדפוס מהמגזר הלא יהודי, ולא היו משתתפים חרדים כלל.

2.9 הערכות השפעות של הכשרות מקצועיות על ההכנסה ועל שיעור התעסוקה

מחקר של הלמ"ס בדק את השינוי בהכנסה של בוגרי הכשרות מקצועיות בשנת 2016. באותה שנה היו 33,110 תלמידים בהכשרה מקצועית למבוגרים שסיימו את לימודיהם והיו זכאים לתעודה. 52% מהבוגרים היו נשים ו-48% גברים. 68% מהבוגרים היו יהודים ו-27% ערבים. 92% מהבוגרים למדו במסלולים לא מתוקצבים, ו-8% למדו במסלולים מתוקצבים.¹¹⁶

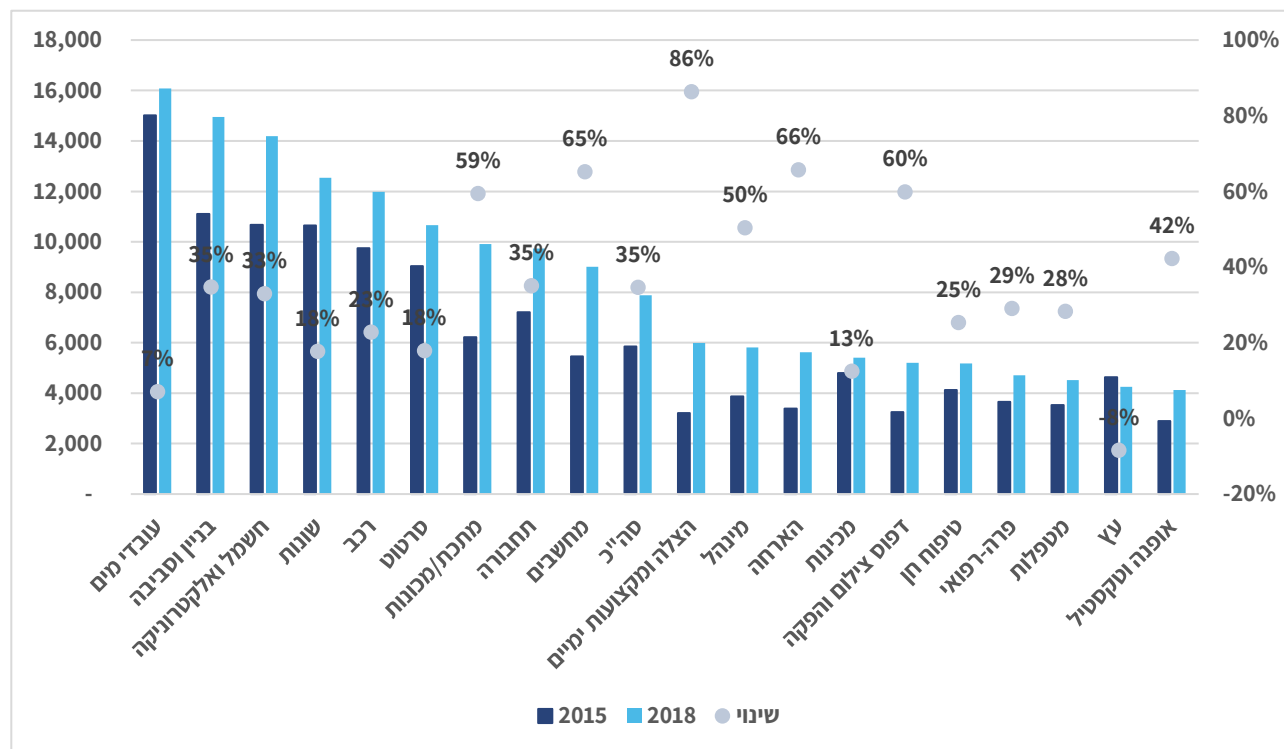
בוגרי 2016 למדו ב-19 ענפי הכשרה, 22.1% מהבוגרים למדו בענף תחבורה, 21.9% מינהל ו-20% טיפוח החן. כדי לבחון האם השתנתה הכנסתם של בוגרי הכשרות מקצועיות ב-2016, נבדקה הכנסתם לפני השתתפותם בקורס (בשנת 2015) ולאחר סיום הקורס (2018). נמצא כי **בוגרי ההכשרות בשנת 2016 שיפרו את הכנסתם הממוצעת ב-35% לאחר השתתפותם**

¹¹⁵ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב 16 בדצמבר 2020.

¹¹⁶ הלמ"ס, [הודעה לעיתונות - הכנסתם של בוגרי 2016 בקורסים להכשרה מקצועית ומבוגרים](#), 10 בנובמבר 2020.

בהכשרה, שיעור כפול מבוגרי ההכשרות שסיימו בשנת 2006 ושיפרו את הכנסתם הממוצעת ב-18%. בתרשים 23 מוצג השכר של בוגרי ההכשרה מקצועית בשנים 2015 טרם ההכשרה וב-2018.

תרשים 23 - הכנסה חודשית ממוצעת ושינוי בהכנסה בקרב בוגרי ההכשרות ב-2016, לפי ענף הכשרה¹¹⁷

אפשר לראות כי בענף הצלה ומקצועות ימיים השיפור בהכנסה היה 86%, הארכה 66% ומחשבים 65%. במרבית הענפים השינוי בהכנסה היה גבוה יותר בקרב בוגרי 2016 לעומת בוגרי 2006. בנוסף, לאחר השתתפות בהכשרה שיעור המועסקים היה 89%, לעומת 83% לפני.

3. צעדי מדיניות בעקבות משבר נגיף הקורונה

3.1 היערכות זרוע העבודה

לפי משרד העבודה, במהלך החודשים אפריל-מאי 2020 נערכה בחינה של היצע הקורסים המסובסדים והמתוקצבים על-ידי האגף להכשרה מקצועית. נבחנו מאפייני ההכשרות כמו היקף ההכשרה בשלוש השנים 2017-2019 מבחינת מספר הקורסים שנפתחו ומספר בוגרי ההכשרות והיקף הקורס מבחינת שעות הלימודים. נבחנו גם נתונים שהתקבלו מהלמ"ס ביחס למספר המשרות הפנויות בתחום משלח היד הרלוונטי להכשרה בשנת 2019, ונתוני השכר הממוצע. בהתאם לנתונים שנאספו נבנה קובץ של ההכשרות המומלצות על בסיס שקלול של זמן ההכשרה הקצר, ביקוש גבוה מצד הלומדים ומצד המשרות הפנויות וגובה השכר, והממונים המחוזיים הונחו לתת בתכנית העבודה קדימות להכשרות אלו. במקביל, נעשתה בשיתוף חברת ייעוץ בחינה לצורך הוספת קורסים, וכן הוקפאו קורסים אחרים.

¹¹⁷ שם.

בכל הנוגע לשינויים מבחינת אופן התנהלות הקורסים (קורסים מקוונים וכדומה), מוסדות ההכשרה הונחו לעבור ללמידה מקוונת של כל התכנים העיוניים של ההכשרה המקצועית. מפקחי האגף להכשרה מקצועית אישרו למוסדות את התכניות שנבנו אד-הוק. ככל שמשבר הקורונה נמשך גדל חלקם של התכנים שאושרו ללמידה מקוונת. החלקים המעשיים לא היו יכולים להילמד באופן מקוון, על-כן הפרקים העיוניים הוקדמו לסדנאות המעשיות.¹¹⁸

3.2 הגדלת התקציבים

במסגרת החלטה 326 של הממשלה מה-16 באוגוסט 2020 נקבע תקציב של **700 מיליון ש"ח** להכשרות המקצועיות.¹¹⁹ ב-22 בנובמבר 2020 סיכמו משרד האוצר ומשרד העבודה על הקמת מנהלת הכשרות מקצועיות שתקדם הכשרות במקצועות בעלי שכר גבוה בענפי התשתיות, הבינוי, ההייטק והתעשייה.¹²⁰ מנהלת זו עברה גם היא במסגרת החלטת הממשלה מיולי 2021 למשרד הכלכלה. בלוח 15 להלן תקציב האגף להכשרות המקצועיות לשנת 2019 ו-2020.

לוח 15 – תקציב האגף להכשרות המקצועיות לשנת 2019 ו-2020¹²¹

תכנית	תקציב 2019	ביצוע 2019	תקציב 2020	ביצוע 2020
הכשרות מתוקצבות	48.9	34.0	31.6	12.8
הכשרות מתוקצבות-קורונה	-	-	6.0	-
שוברים	42.3	34.5	10.0	18.6
שוברים-קורונה	-	-	30.0	1.5
הכשרות בשיתוף מעסיקים	22.5	13.1	22.4	6.3
הכשרות מעסיקים-קורונה	-	-	6.5	-
הכשרה בענף המלונאות	19.0	10.7	-	6.8
סך-הכול	132.7	92.3	106.6	46.1

אפשר לראות כי תקציב האגף להכשרות המקצועיות היה 106.6 מיליון ש"ח ב-2020 לאחר תוספת של 42.5 מיליון ש"ח בגין הקורונה (6 מיליון ש"ח להכשרות מתוקצבות, 6.5 מיליון ש"ח להכשרות מעסיקים ו-30 מיליון ש"ח לשוברים). להשוואה, התקציב בסוף 2019 (לאחר עודפים והסטות) היה 132.7 מיליון ש"ח כמעט כפול מזה שהיה אמור להיות בשנת 2020 לולא תקציבי הקורונה. הביצוע בשנת 2019 מסך התקציב היה 92.3 מיליון ש"ח, ואילו עם הירידה בתקציבים בשנת 2020 והעברות נוספות שהתקבלו במהלך השנה היה תקציב הביצוע 46.1 מיליון ש"ח. בתרשים 29 תקציב ההכשרות המקצועיות למבוגרים באגף להכשרה מקצועית משנת 2013.

¹¹⁸ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בדצמבר 2020.

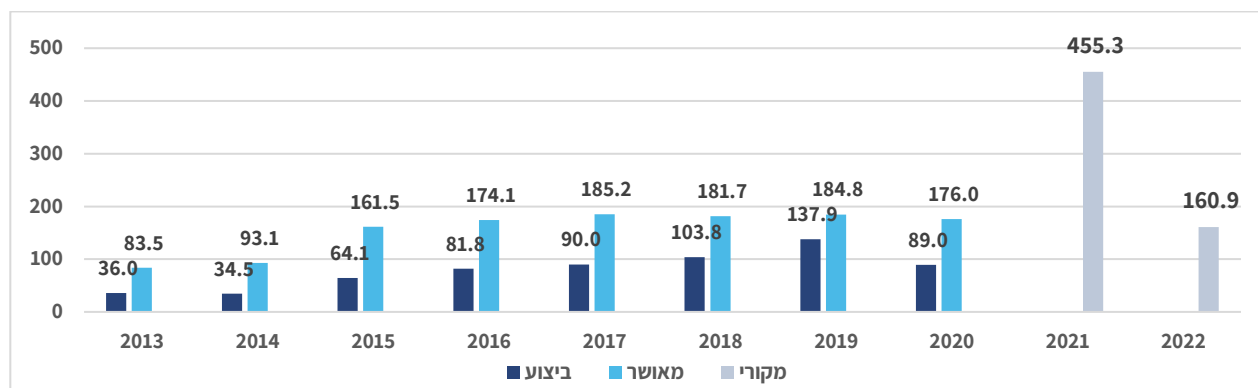
¹¹⁹ החלטה 326 של הממשלה ה-35, [אישור עדכון התכנית המפורטת בהתאם לחוק יסוד: משק המדינה \(תיקון מס' 10 והוראת שעה לשנת 2020\)](#), 16 באוגוסט 2020.

¹²⁰ החלטה 568 של הממשלה ה-35, [הקמת מנהלת הכשרות מקצועיות בענפי התשתיות, הבינוי, הטכנולוגיה העילית והתעשייה במשרד האוצר](#), 22 בנובמבר 2020.

¹²¹ מכתב משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 בדצמבר 2020. תקציב סוף שנה כולל עודפים ולאחר הסטות בין סעיפים; תקציב הביצוע כולל גם תשלומים בגין שנה קודמת.

בדצמבר 2020 סוכם בין זרוע העבודה ומשרד האוצר על תקציב של 332 מיליון ש"ח. כ-170 מיליון ש"ח להכשרות, כ-100 מיליון ש"ח להכשרות בשיתוף מעסיקים, וכ-50 מיליון ש"ח לשוברים והכשרות נוספות.

תרשים 29 - תקציב הכשרות מקצועיות למבוגרים באגף להכשרה מקצועית (סעיף תקציבי 364403)¹²²

אפשר לראות כי התקציב המאושר של הכשרות מקצועיות כמעט ולא השתנה בשנים 2016-2020 ונע סביב 180 מיליון ש"ח. בפועל התקציב שבוצע היה נמוך יותר בכל השנים (שיעור ביצוע של 50% - 75%). בשנת 2020 בוצעו הכשרות בהיקף של 89 מיליון ש"ח (שיעור ביצוע של כ-50%). בהצעת התקציב לשנת 2021 ו-2022 אושר תקציב להכשרות המקצועיות של 455.3 מיליון ש"ח ל-2021 ו-160.9 מיליון ש"ח בשנת 2022. נציין עוד כי בנוסף, התקציב לעידוד תעסוקה לאוכלוסיות מיוחדות 410.1 מיליון ש"ח בשנת 2021 ו-223.5 מיליון ש"ח בשנת 2022.

123

כחלק מהעלאת גיל הפרישה לנשים בתוכנית הכלכלית לשנת 2021 – 2022 הוחלט גם שמשרד הכלכלה והתעשייה והמשרד לשוויון חברתי יפעילו תכנית ייעודית להכשרה מקצועית והשמה לאוכלוסייה המבוגרת בגיל 50 ומעלה.

כחלק מהעלאת גיל הפרישה לנשים בתוכנית הכלכלית לשנת 2021 – 2022 הוחלט גם שמשרד הכלכלה והתעשייה והמשרד לשוויון חברתי יפעילו תכנית ייעודית להכשרה מקצועית והשמה לאוכלוסייה המבוגרת בגיל 50 ומעלה. למשרד לשוויון חברתי יוקצו לפחות 10 מיליון ש"ח כל שנה בשנים 2023 – 2031 לצורך מימון השתתפותן של נשים בתוכניות תעסוקה מגילאי 50 – 67 ולתשלום דמי קיום לנשים אלה במהלך ההכשרות המקצועיות. למשרד הכלכלה יוקצו לצורך דומה 72.5 מיליון ש"ח לפחות לכל שנה.¹²⁴

3.3 תמיכת מדינות העולם בהכשרה המקצועית בעקבות משבר הקורונה

במדינות רבות בעולם הכריזו הממשלות על תכניות הכשרות מקצועיות כדי לשמור על הקיים ובנוסף סייע לעובדים שנפלטו משוק התעסוקה לנצל את המשבר לרכישת כישורים חדשים.

בריטניה פרסמה ביולי 2020 תכנית בהיקף של 30 מיליארד ליש"ט שנועדה לתמוך במובטלים. חלק מהתקציב, בסך 2 מיליארד ליש"ט, נועד לתוכנית קיקסטרט (Kickstart scheme) לתמיכה בהכשרות מקצועיות לצעירים (מקבלי קצבה או כאלה המוגדרים בסיכון להיות מובטלים תקופה

¹²² קבצי פיסקלי דיגיטלי, [שנים 2022-2021](#), סעיף תקציבי הכשרות מקצועיות 364403. כניסה 31 באוקטובר 2021.

¹²³ הצעת התקציב לשנות הכספים 2021 – 2022, [משרד הכלכלה והתעשייה](#), אוגוסט 2021.

¹²⁴ הצעת חוק התוכנית הכלכלית לשנת 2021 – 2022, [פרק ט"ז: צמצום פערים מגדריים בשוק העבודה והעלאת גיל הפרישה לנשים](#), הצעת חוק לקריאה שניה ושלישית.

ארוכה). במסגרת התוכנית, המדינה מממנת עבור המעסיקים שכר מינימום לצעירים בגילאי 16-24 בתקופת ההתמחות המקצועית - 25 שעות בשבוע במשך 6 חודשים.¹²⁵

בסינגפור הממשלה מציעה מגוון קורסי הכשרה מסובסדים (לאלה שזכאים לקבלת ההכשרה) בתחומים רבים כמו תעשייה, הנדסה, בנקאות ועוד כולל תשלום דמי מחיה של 1,200 דולר סינגפורי לתקופה של 6-12 חודשים. פרט לכך, ישנה זכאות לכל אזרח לקבל 500 דולר סינגפורי למימון קורסים מעל גיל 25, ו-500 דולר סינגפורי נוספים השנה למימוש עד 2025. בני 40-60 מוצע מענק חד פעמי נוסף של 1,000 דולר סינגפורי על מנת להשתתף בהכשרות. כמו כן, מאפשרות התוכניות עזרה במציאת עבודה.¹²⁶

ממשלת **גרמניה** הכריזה על תוכנית לשמר את ההכשרות המקצועיות לעובדים. לעסקים שנפגעו בצורה קשה מהקורונה מוצע בנכסיהם אם יציעו את אותו מספר הכשרות כמו שביצעו קודם. כל הכשרה חדשה שתערך בשנים 2020-2021 תתגמל את המעביד ב-2,000 יורו. מענק של 3,000 יורו מוצע לעסקים שיגדילו את מספר ההכשרות (המענק עבור עובד נוסף שעובר הכשרה). מענק של 3000 יורו מוצע לעסקים בגין קליטת עובדים שנמצאים בהכשרה ושנפלטו מחברות שפשטו רגל בעקבות משבר הקורונה.¹²⁷

בפינלנד הכשרות מקצועיות הן ללא תשלום, תלמיד שלומד תכנית מלאה זכאי לתמיכה כספית (מענק לימודים, סבסוד שכ"ד, סבסוד תח"צ והלוואות בערבות מדינה) מבוגר (שכיר או עצמאי) שמבקש לעבור הכשרה מקצועית מבלי לעבוד זכאי לתשלום בגובה דמי אבטלה.¹²⁸

בשוודיה החליטה הממשלה על מימון כל ההכשרות המקצועיות בעקבות משבר הקורונה. ההחלטה תקפה לכל שנת 2020 והיא התקבלה רטרואקטיבית מה-1 בינואר 2020. המדינה החליטה לבצע התאמות בבתי הספר התיכוניים המקצועיים שם יפתח בין היתר גם מסלול של בריאות כחלק מרגולציה של מקצוע סיעים לאחים ואחיות.¹²⁹

4. הערכת התכניות על בסיס נתוני התעסוקה

4.1 הערכת תכניות הכשרות מקצועיות בישראל

להלן כמה תובנות על בסיס הניתוח לעיל:

¹²⁵ Hm Government, [Kickstart scheme](#), accessed 10 November 2020.

¹²⁶ Singapore Government, [train and skill up](#), accessed 11th November 2020.

¹²⁷ The federal Government, [Nation program launched to save traineeships](#), accessed 12th November 2020.

¹²⁸ דפנה אבירם ניצן, [יצירת ביקושים לעובדים: האצת פרויקטים בתחום התשתיות והכשרות מקצועיות](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, 13 ביולי 2020.

¹²⁹ European Commission, Sweden, [National Reforms in Vocational Education and Training and Adult Learning](#), 16th September 2020.

בסינגפור הממשלה מציעה מגוון קורסי הכשרה מסובסדים (לאלה שזכאים לקבלת ההכשרה) בתחומים רבים כמו תעשייה, הנדסה, בנקאות ועוד כולל תשלום דמי מחיה של 1,200 דולר סינגפורי לתקופה של 6-12 חודשים.

שיעור ההשתתפות בהכשרות מתוקצבות ולא מתוקצבות ביחס לאוכלוסייה – בשנת 2019 שיעור הלא יהודים המשתתפים בקורסים בהכשרות המקצועיות הלא מתוקצבות היה גבוה מחלקם באוכלוסייה (29.5%) וכמוהו גם חלקם בהכשרות המתוקצבות (23%). לעומת זאת, מספרם של החרדים בהכשרות היה נמוך מחלקם באוכלוסייה (5.8% בהכשרות הלא מתוקצבות ו-8.4% במתוקצבות).

תחומי ההכשרה – בשנת 2019 הענפים העיקריים בהם השתתפו ערבים היו חינוך וטיפול והארכה. בתחומים אלה גם כך יש ייצוג גבוה לערבים ביחס ליהודים לא חרדים, וגם השכר בענפים אלה נמוך מהממוצע, כפי שאפשר היה לראות בתרשימים 13 ו-14 לעיל.¹³⁰

59 משתתפים הערבים (מתוך 1,298 משתתפים ערבים) הופנו למחשבים, למרות שזה היה הענף המרכזי בו התקיימו הכשרות מתוקצבות. בקרב החרדים המקצועות הבולטים היו ענף המחשבים וענף האלקטרוניקה, אבל עדיין מדובר בהיקפים לא משמעותיים (109 משתתפים בענף המחשבים ו-134 בענף החשמל והאלקטרוניקה מתוך 472 משתתפים חרדים).

בקורסים הלא מתוקצבים התמונה דומה. החרדים התרכזו בענף מינהל - 1,956 מתוך 2,893 סך המשתתפים החרדים. הערבים השתתפו בשיעור ניכר בהכשרות בענף התחבורה - 6,921 משתתפים מתוך 14,541 משתתפים ערבים (47.5%). פועל יוצא מכך הוא העדר חשיפה לתחומים אחרים של ערבים וחרדים. יתכן שהרחבת הענפים בקורסים יתרמו אף הם להשתתפות ערה יותר וגיוון נרחב יותר של קבוצות אלה בשוק העבודה.

מגדר והסללה לקורסים מגדריים – שיעור הנשים מכלל הנשים בהכשרות נע בין 42% ל-48%. בקורסים הלא מתוקצבים 98% ממשתפי הקורסים החרדים היו נשים ב-2019, בענפי מינהל, דפוס צילום והפקה, חינוך וטיפול. בקרב הערבים 33% היו נשים. 40% בחרו במינהל ו-35% בקורסים לטיפול החן. בקורסים המתוקצבים בשנת 2019 כמעט כל הנשים החרדיות (שהיו 26% מהמשתתפים החרדים) השתתפו במחשבים (109 מתוך 125 חרדיות), מאידך נשים ערביות שהיו 66% מהמשתתפים הערבים היו בעיקר במכינות, בחינוך ובטיפול והארכה.¹³¹

תחום הכשרות מקצועיות בשיתוף עם המעסיקים – תחום ההכשרות המקצועיות עם מעסיקים חווה ירידה משמעותית בעקבות היעדר תקציבים בשנת 2020. עם זאת, גם בשנת 2019 כלל המשתתפים היה נמוך (749), גם בקרב ערבים וחרדים - 123 ערבים (16.4% מהמשתתפים) ו-35 חרדים (4.6% מהמשתתפים). גם מספר התחומים שבהן משתתפים המעסיקים נמוך יחסית. הערבים למשל מוכשרים בענפי המתכת, החינוך, וההארכה, וכמעט אינם נחשפים לתחומים אחרים. הגדלת שיתוף הפעולה בין מעסיקים והכשרתם במקומות

¹³⁰ בלוח 4 במסמך זה שיעור המועסקים הערבים בחינוך - 14.4% לעומת 13.1% יהודים ובשירותי אירוח ואוכל - 5.4% לעומת 4.1% יהודים. לפי לוח 5 - השכר בענפים אלה נמוך מהממוצע של 10,830 ש"ח בינואר 2020 - 5,276 ש"ח בשירותי אירוח ואוכל ו-8,066 ש"ח בחינוך. שמות הענפים אינם חופפים בצורה מלאה בין הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה והאגף להכשרה מקצועית.

¹³¹ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בדצמבר 2020.

59 משתתפים לא יהודים (מתוך 1,298 משתתפים לא יהודים) הופנו למחשבים, למרות שזה היה הענף המרכזי בו התקיימו הכשרות מתוקצבות.

העבודה במימון ממשלתי יכולה להגדיל את השתלבותם של ערבים וחרדים. כאמור, בכוונת זרוע העבודה להגביר את שיתוף הפעולה עם מעסיקים ולהגדיל את התקציב לכך.

תחום ההכשרות המקצועיות היה בירידה בשנת 2020 בתקופה בה המשק היה באבטלה גבוהה וענפים מסוימים נסגרו לתקופות ממושכות ויתכן כי חלק מהעובדים ביקש לעבור הסבה. פרט להיעדר התקציבים בשנת 2020, שגרם לצמצום בהיקף ההכשרות המקצועיות, סביר שגם הגבלות הקורונה והסגרים מנעו מערך של הכשרות מסודרות. ייתרה מכך, ייתכן שאי הוודאות במשק הקשתה על המעסיקים לקיים הכשרות עד התבהרות התמונה וחזרת המשק לפעילות, הכוללת גם גיוסי עובדים. כך שגם אם היו תקציבים לא בטוח שבפועל היו הכשרות בליווי מעסיקים. נציין עוד כי חלק מהשאיפות של העובדים להסבה נגנזו בחלקם על ידם לאור תוכנית החל"ת שניתנה למובטלים עד תחילת יולי 2021.

גורם מתכלל - אחת הבעיות המרכזיות של תחום ההכשרות הוא העדר גוף אחד האחראי על התחום. תחום ההכשרות המקצועיות עבר בשנים האחרונות בין המשרדים ומפולג בין מספר גופים. התחום שהיה בעבר במשרד התמ"ת, עבר בשנת 2016 להיות תחת משרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים וחזר למשרד הכלכלה בשנת 2021.

בשנת 2020 הוקמה כאמור מנהלת להכשרה מקצועית במשרד האוצר, משרד שהוא משרד מטה, כאשר משרד האוצר אמור להתמקד במקצועות בעלי שכר גבוה במשק בענפי התשתיות, הבינוי, ההייטק והתעשייה. רק לשם הדוגמא, תחום ההכשרות המקצועיות בהייטק מצוי בחלקו גם תחת **רשות החדשנות** שמספקת מסלולי הכשרה בתחום, וגם דרך שירות התעסוקה המפנה גם הוא לקורסים המשיקים לתחום תחת האגף להכשרה מקצועית. לדורשי ההכשרה קיים קושי להבין למי עליהם לפנות על מנת לקבל את ההכשרה, איזה קורסים עדיפים עבורם ומה התנאים המועדפים בבחירת המסלול.

התאמת המקצועות לדרישות השוק ולעיתיד - קיים צורך בהתאמה ובעדכון מקצועות הלמידה לדרישות השוק תוך היערכות לשוק העבודה העתידי, בו הביקושים לחלק מהמקצועות יגדלו והביקושים לחלק מהמקצועות יקטנו.

מדידת השפעת ההכשרות על השכר והפריון של בוגריה - קיים צורך במדידה שיטתית של השפעות ההכשרות על שיערי תעסוקה והשכר לאורך זמן, בכדי לכוון ולהתאים את תוכניות ההכשרות הגופים המספקים הכשרות.

4.2 דוח מבקר המדינה

דוח מבקר המדינה ממרץ 2021 התייחס למצב ההכשרות המקצועיות בשנת 2020, כלהלן:¹³²

- מערך ההכשרות מבוזר וחלקיו על פי רוב אינם מתואמים ביניהם בהיבטים מרכזיים.

¹³² מבקר המדינה, דוח שנתי 71 ב', [למידה לאורך החיים והכשרה מקצועית למבוגרים - התאמתן לשוק העבודה המשתנה](#), 15 במרץ 2021.

- קורסים במקצועות דומים כוללים תוכן פדגוגי שונה; אין בנמצא אתר אחד המרכז עבור הציבור את כלל אפשרויות ההכשרה ואין הליך מאוחד של אבחון הכוון וגיוס.
 - אין גורם אחד המרכז את תחום הלמידה למבוגרים והמוביל את נושא המיומנות הנדרשות לשוק העבודה על שינויו.
 - אין הליך מוסדר של התייעצות עם מעסיקים ברמה הענפית כדי ללמוד על התפתחויות בשוק.
- נציין עוד כי במסגרת הצעת התקציב של משרד הכלכלה לשנות הכספים 2021 – 2022 מוזכר כי "יפותחו קורסי הכשרות חדשים, שיופעלו בשיתוף הדוק עם מעסיקים לשם התאמת תוכני הלימוד והיקף ההכשרות לצורכי המשק".¹³³

¹³³ הצעת התקציב לשנות הכספים 2021 – 2022, [משרד הכלכלה והתעשייה](#), אוגוסט 2021.